

Pojam "Boga ratnika" u Starom zavjetu

Turčinov, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:856686>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO – TEOLOŠKI STUDIJ

MARKO TURČINOV

POJAM „BOGA RATNIKA“ U STAROM ZAVJETU

DIPLOMSKI RAD

iz Svetog pisma Starog zavjeta
kod doc. dr. sc. Domagoja Runje

Split, 2020.

Uvod

Čitajući i proučavajući Stari zavjet možemo vidjeti da se Bogu pripisuju mnoga imena koja mu se najčešće pridaju na osnovi doživljenog iskustva osobe, tj. Izraelca koji je iskusio da Bog djeluje u njegovom životu ili u životu naroda na određeni način. Semit, dakle, na osnovi svog dubokog iskustva Boga, Bogu daje ime. Svako od tih imena naznačuje posebni vid Božjeg karaktera. Neka od tih imena bi bila: El, Eloah (moćni, silni), Elohim (Stvoritelj, Moćni), El Šadaj (Svemogući), Adonai (Gospodin), Jahve (Gospodin, Ja sam koji jesam), Jahve – Rafa (Jahve ozdravlja), Jahve – Mekadeš (Jahve posvećuje), Jahve – Šalom (Jahve mir), Jahve – Sidkenu (Jahve naša pravednost), Jahve – Sebaot (Jahve nad vojskama), El Elion (Bog svevišnji), El Olam (Bog vječni), El Gibor (Bog silni). Kod velikog broja navedenih imena posebno uočavamo jednu komponentu koju je Izraelac volio Bogu pridavati a to je komponenta sile i moći te se u skladu s time može Boga nazvati i ratnikom koji se bori protiv Izraelovih neprijatelja čemu svjedoče brojni tekstovi u Starom zavjetu.

Ovaj rad ima za nakanu predstaviti Boga kao ratnika kako je predstavljen u Starom zavjetu, a ujedno se i osvrnuti na Sina Božjega, Isusa Krista, i njegove čine koji se mogu percipirati kao nasilni. Prvo nas poglavlje upozna s Izraelom, Božjim izabranim narodom, kroz prizmu rata i ratovanja, pridajući mu oznaku ratničkog naroda. Prvo se predstavlja Boga kao ratnika u tri psalma: 91, 144 i 18, a nakon toga čudesne pobjede po Božjoj intervenciji. Tu je riječ o najvećim izraelskim ratnicima, kojima zajednička nije umješnost u ratu ili velika fizička snaga i vještina, već pouzdanje u Jahvu koji je pravi vojskovođa, onaj koji vodi ruku junaka i koji daje da luk cilja gdje treba ili da se slomi. Spominju se Mojsije, Jošua, Jiftah, Judita, Juda Makabejac, Samson, David, Samuel i druge važne ličnosti izraelske povijesti. Treći je dio poglavlja gledanje Izraela na svoje poraze i na razloge poraza.

Drugo je poglavlje vezano uz nasilje u Svetom Pismu. Kršćanstvo se predstavlja kao religija mira i ljubavi, te je stoga nekim ljudima na sablazan količina i okrutnost nasilja u Pismima, što ne mogu povezati s Kristom. Stoga se ovdje govori o samoj problematici nasilja i načinu njegova tumačenja, posebno s obzirom na kletu uništenje, *herem*, i na nepoštene taktike u ratovanju, kao i na pripremu na rat u vrijeme mira. Treće poglavlje donosi pogled na Novi Zavjet i na čine Isusa Krista, spasitelja i otkupitelja ljudi. Premda je Krist bio mirotvorac koji je poznat po svom milosrđu, u ovom se poglavlju objašnjavaju neki njegovi čini koji su nasilni i koji mogu u čovjeku izazvati nelagodu ili čak sablazan.

1. Izrael – ratnički narod

Izrael je kroz čitavu svoju povijest, pa tako i danas, bio okružen raznim neprijateljskim narodima koji su ozbiljno ugrožavali egzistenciju Izraelskog naroda, a nerijetko su bili i u opasnosti od otpalih pripadnika vlastitog naroda. Izabrani je narod stoga bio primoran pružiti ruku za oružjem, tj. za ratom, kako bi kao narod opstao. Izraelci su svoga Boga doživljavali kao onoga koji oslobađa i kao svog vrhovnog vojskovođu, kao Boga ratnika. Bog Jahve je imao važnu ulogu branitelja egzistencije svoga naroda. Izrael je iskusio Boga kao izbavitelja od neprijatelja, kao Boga koji se bori za pravo čovjeka.¹

Stoga Izrael, budući da je stalno napadan, drži da je na strani dobra i Boga prikazuje kao svoga junačkog ratnika koji pobjeđuje sve njihove neprijatelje: „Jahve je ratnik hrabar, Jahve je ime njegovo. Kola faraonova i vojsku mu u more baci.“ (Izl 15, 3-4a). Izraelski narod je stjecajem okolnosti, budući da je stalno živio u zoni visokog rizika od rata, morao naučiti ratničke vještine i mudre taktike kako bi uspio uz pomoć Boga ratnika poraziti svoje neprijatelje. Bog ne samo da je bio njihov ratnik koji se za njih bori već i učitelj ratovanja: „Blagoslovljen Jahve, hridina moja: ruke mi uči boju, a prste ratu.“ (Ps 144, 1). Jahve je snaga i uzdanje izraelskog ratnika, Jahve mu daje snagu i vodi njegove poteze te mu daje i oružje za obranu: „Daješ mi štit koji spasava, tvoja me desnica drži, tvoja me brižljivost uzvisi. Ti me opasa snagom za borbu, a protivnike moje meni podloži.“ (Ps 18, 36.40).

Budući da Izraelac ništa u svojim poduhvatima ne želi činiti bez Boga pa mu stoga i prepušta osvetu nad neprijateljima želeći se tako na neki način osloboditi od nepravde: „Bože osvetniče, Jahve, Bože osvetniče, pokaži se.“ (Ps 94, 1). Vrlo važno je za Izraelca da se u porazu ne pokoleba pa i u tim okolnostima zaziva Jahvu i izražava nadu u pobjedu: „Bože, ti nas odbaci i bojne nam redove probi, razjari se, a sad na opet vrati!“ (Ps 60, 1). Daleko najvažnije od svega za Izraelca je činjenica da sam Bog vodi sve bitke i donosi pobjede: „Ta Jahve, Bog vaš, ide s vama da se bori za vas protiv vaših neprijatelja i da vas spasi.“ (Pnz 20, 4).

1.1. Bog ratnik u psalmima 91, 144 i 18

Dio Starog zavjeta u kojem Bog Jahve dolazi do izražaja kao ratnički Bog je svakako knjiga Psalama u kojoj možemo posebno izdvojiti dva psalma: 91 i 144. Psalm 91 je izričito

¹ Usp. Božo Lujić, „Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 3., No. 2-3 (10-11), 1994, str. 191

psalam pouzdanja u Boga te je nastao u kontekstu okruženja posužanjske mudrosti. Ovaj psalam može povući paralelu s knjigom o Jobu i Izrekama jer se iznose vrlo slične misli. Autor psalma stavio je naglasak na Božji govor kao zadnju instancu, nadopunjujući time misao Ps 36, koji iznosi sreću opakih kao neistinsku. Kod ovog psalma se otvara mogućnost da svaki pojedinac moli ovaj psalam osobno, a nama je posebno zanimljiva činjenica da neki autori čak smatraju da je ovaj psalam dio liturgije u danima tjeskobe te u ratnim i drugim opasnostima².

Čovjeku koji se uzda u Jahvu na početku psalma 91 obećana je Božja zaštita koja se pokazuje kao pravo da se ponovno dođe u hram, ali Božja zaštita ne odnosi se samo na to. Slika iz trećeg retka psalma 91 je preuzeta iz Hoš 8, 9, a riječ 'propasti' bi označavala krivu optužbu. Slika Božjih krila iz četvrtog retka ovog psalma je preuzeta iz Pnz 32, 11 i Iz 31, 5. Noćno strašilo bi označavalo pokušaje napada neprijatelja, a Jahvina zaštita je kao tjelesna straža koja odbija sve protivne pošasti koje dovode čovjeka u opasnost. Te pošasti 'o podne' i 'noćna kuga' su aluzije na bolesti, groznice i druge razne poteškoće koje su napadale Izraelski narod. Ta zaštita se proširuje i na sve druge vjernike koji se pouzdaju u Boga. Svi ti izrazi su sredstvo opisivanja čudnovatih mogućnosti Božje intervencije.

Jedanaesti redak ovog psalma može povući paralelu s Izl 23,20: "Šaljem, evo, svog anđela pred tobom da te čuva na putu." Slika ruku koje nose odnose se na Pnz 1, 31 gdje se govori kako Jahve nosi Izraela. Riječi o Jahvinoj privrženosti Izraelu preokrenute su i oslanjaju se na Pnz 5, 10, a redak 15 se oslanja na Izl 22, 22. 26 i na govor u Jr 33, 3. U zadnjem, šesnaestom, retku tema postaje 'Božja riječ'. Psalam 91 je zapravo poziv na pouzdanje u Boga koji sve može, Boga koji brani od neprijatelja i bori se žestoko protiv njih. Srž, poruka, psalma je sadržana u prva dva retka psalma, a ostatak psalma je samo tumačenje i pojašnjenje te poruke, a to pojašnjenje glasi da se Jahve zauzima i bori za čovjeka svojom spasenjskom moći koja je iznad svake nevolje, ako mu se čovjek s pouzdanjem preda.³

Psalam 144 počinje veličanjem samoga Boga kao ratnika koji svoga vjernog slugu uči umijeću ratovanja i borbe protiv neprijatelja. Budući da je psalam 144 posužanjski, govornik može nastupati kao kralj Izraela, kao David. Istodobno on zastupa i novoga, nadolazećega Davida kojega narod iščekuje. U prva dva retka se sklapa savez Boga Jahve i kralja Davida koji će u punini biti ostvaren tek kada dođe novi David, Mesija. Slika gdje Jahve uči kralja

² Usp. Celestin Tomić, *Psalmi. Kratak uvod i komentar*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb, 1973., str. 183

³ Usp. Alfon Deissler, *Psalmi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., str. 285-286.

ratovanju je slična egipatskim slikama gdje božanstvo uči faraona napinjati luk, dok su naslovi ljubavi, tvrđave, štita i utočišta u službi naglašavanja sigurnog utočišta kralja od neprijatelja⁴. U trećem i četvrtom retku se stavlja naglasak na žalosnu sadašnjicu i jedno stanje. Tu se očituje čovjekova nemoć i malenost zajednice koja je ugrožena pred naletima neprijatelja. Prema nadi izraelskog naroda, nakon Jahvinog vojnog zahvata doći će do blagoslovljenog vremena, do dolaska novoga Davida, tj. Mesije. Dvanaesti i trinaesti redak zvuče kao zemaljske želje i ti reci imaju ulogu da milost saveza s Bogom uprizore u stvarnim darovima koje Bog daje iz zemlje. Sve zemaljsko je pravi Božji dar čovjeku i ti darovi zemlje nas upućuju na ono veće i više od zemlje i materije same.⁵

Znamo da je metafora stilski figura u kojoj riječ, umjesto svog prvobitnog značenja dobiva neko drugo značenje, dakle, govornik uspoređuje dva određena predmeta. Metafora je jedna od najčešće korištenih stilskih figura u psalmima, a na poseban način ratnička metafora gdje se Boga uspoređuje s ratnikom ili vojskovođom. Iako se u nijednom psalmu Boga direktno ne naziva ratnikom, to da je Bog ratnik lako se može iznaći iz mnogih redaka mnogih psalama. Najbolji primjer bi bio Ps 18. Psalm 18 je u svojem obliku sastavljen kao zahvalna pjesma za pobjedu u borbi. Ovaj psalam je mogao pripadati Davidu, tj. njegovoj pobjedničkoj pjesmi, ali je moguće da je pripadao i nekom drugom kralju.

U prvom dijelu psalma molitelja ne možemo sa sigurnošću odrediti kao kralja. Sam molitelj gleda na Boga Saveza, čije je djelo izbavljenja i sam iskusio te mu pridaje veliki broj atributa i metafora. Sve te metafore su usmjerene na slavljenje i hvaljenje svemoćnoga Boga koji pobjeđuje u borbi protiv neprijatelja. Oslobođenje po riječima molitelja je opisano mitskim slikama, kao silni Božji pojavak, slično kao i u Izl 19, 18; Suci 5, 4; Hab 3, 9; Job 36, 29; Ps 97, 2. Upečatljiva slika u ovom psalmu je pojavak kerubina, budući da kerubini podsjećaju na one koji su bili postavljeni na kovčeg Saveza, a pojavljuje se i u Ezekielovoj viziji Božjih kola (Ez 1 i 10). To je zapravo slikovito-pjesnički prikaz Božjeg spasenjskog zahvata kao Boga ratnika koji poražava neprijatelje. Razlog Božjeg silaska psalmist vidi u njegovoj vjernosti Božjem Savezu. Zanimljivo je primijetiti način na koji psalmist dolazi do tog zaključka. Naime, riječ je o meditaciji koja slijedi nakon Božjeg čudesnog zahvata⁶, meditaciji koja čak ima elemente ispita savjesti. Psalmist sve potkrepljuje svojim vlastitim iskustvom Boga ratnika koji izbavlja i tu pomoć Boga slikovito opisanog kao Boga ratnika predstavlja kao izvor pobjede i snage. Protivnici u psalmu se prikazuju kao razni narodi

⁴ Usp. Celestin Tomić, *Psalmi. Kratak uvod i komentar*, str. 146

⁵ Usp. Alfon Deissler, *Psalmi*, str. 433-434

⁶ Usp. Celestin Tomić, *Psalmi. Kratak uvod i komentar*, str. 50

cijeloga svijeta. Kada se psalam gleda u cijelosti, psalmist nalikuje na kralja kojemu Jahve Bog pomaže da zavlada nad neprijateljima.⁷

1.2. Čudesne pobjede po Božjoj intervenciji

Svaka pobjeda izabranog naroda koja se spominje u Svetom Pismu glavnu zaslugu pripisuje Bogu. Međutim, većini pobjeda se može naći vojni razlog, bilo u hrabrosti i umješnosti vojnika ili u vojnoj premoći. Klasičan je primjer hrabrog i iskusnog vojnika Juda Makabejac, koji razbija Izraelove neprijatelje hrabrim potezima koji ne izgledaju uvijek dobro, što možemo vidjeti u trećem i četvrtom poglavlju Prve knjige o Makabejcima. Vojna premoć se ne spominje često, no u Davidovo se vrijeme često događalo da su se susjedni narodi bojali njegove moći i da su pobjede bile lako izvojevane, kao u devetom i desetom poglavlju Druge knjige o Samuelu. No, objašnjenje nekih pobjeda izmiče ako unaprijed odbacimo nadnaravni element. Naime, u posebnim situacijama koje su bile ključne za opstanak i stanje vjere u izraelskom narodu, sam je Bog intervenirao i učinio čudo, podarivši Izraelu pobjedu i u isto vrijeme rasplamtio plamen vjere u narodu, koji je u tim trenucima bio pred gašenjem. U tim kritičnim trenucima presudnu ulogu su imali proroci koji su poticali Izrael na molitvu i pouzdanje u Boga jer su se mogli održati ako i samo ako se oslone na Jahvu.⁸

1.2.1. Mojsijeve pobjede nad Egipćanima i Amalećanima

Prvi značajan primjer je izbavljenje Izraelaca iz Egipta, posebno prelazak Izraelaca preko Crvenog mora, što nalazimo u četrnaestom poglavlju knjige Izlaska. Ovaj zahvat dolazi nakon izlaska izabranog naroda iz Egipta, gdje Gospodin želi pokazati Egipćanima da je On pravi Bog: "Ja ću otvrdnuti faraonu srce, i on će za njima poći u potjeru. Ali ja ću se proslaviti nad faraonom i svom njegovom vojskom. Tako će Egipćani spoznati da sam ja Jahve.« Izraelci tako učine." (Izl 14, 4). Da Jahve stvarno treba pokazati Izraelcima svoju veličinu i moć doznajemo iz ponašanja Izraelaca. Čim se faraonova vojska pokazala na obzoru, Izraelci se okreću protiv Boga i sluge njegova Mojsija, prigovarajući Mojsiju da ih je izveo iz Egipta da pomru u pustinji. Na prvi pokazatelj nevolje naizgled čvrsti i postojani narod, koji je bio spreman radije umrijeti nego ostati robom, postaje skupina ljudi uplašena za vlastiti život.

⁷ Usp. Alfon Deissler, *Psalmi*, str. 64-65

⁸ Usp. Božo Lujčić, „Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata“, str. 204.

Jahve Gospod ih u tom trenutku ne napušta već im se približava još više i izbavlja ih iz ruku neprijatelja⁹.

Čudesna se pobjeda odvija u dva dijela. U prvom dijelu Gospodin pravi prolaz Izraelcima kroz Crveno more i zadržava faraonovu vojsku: "Anđeo Božji, koji je išao na čelu izraelskih četa, promijeni mjesto i stupi im za leđa. A i stup od oblaka pomakne se ispred njih i stade im za leđa. Smjesti se između vojske egipatske i vojske izraelske te postade onima oblak taman, a ovima rasvjetljivaše noć te tako ne mogoše jedni drugima prići cijele noći. Mojsije je držao ruku ispruženu nad morem dok je Jahve svu noć na stranu valjao vode jakim istočnim vjetrom i more posušio. Kad su se vode razdvojile, Izraelci siđoše u more na osušeno dno, a vode stajahu kao bedem njima nadesno i nalijevo." (Izl 14, 19-22).

Nakon čuda rastvaranja mora i prolaska izabranog naroda, faraonova se vojska uputila za njima, no Jahve Gospod je vratio more na svoje mjesto i potopio ih: "Mojsije pruži ruku nad more i u cik zore more se vrati u svoje korito. Kako su Egipćani, bježeći, jurili prema moru, Jahve ih strmoglavi usred voda. Tako vode, slijevajući se natrag, potope kola, konjanike i svu vojsku faraonovu koja bijaše pošla u potjeru za Izraelcima – u more. I ne ostade od njih ni jedan jedini." (Izl 14, 27-28). Epilog tog čuda bijaše utvrđena vjera Izraelaca koja je bila ozbiljno poljuljana¹⁰: "Osvjedoči se Izrael i o silnoj moći koju Jahve pokaza nad Egipćanima. Narod se poboja Jahve i povjerova Jahvi i njegovu sluzi Mojsiju." (Izl 14, 31) Ovaj čudesni prelazak Izraelaca i čudesno uništenje Egipćana koje se odvalo pred očima Izraelaca izabrani narod je shvatio kao silni zahvat Jahve ratnika koji je postao jedan od osnovnih članaka vjere Izraelaca.¹¹

Sljedeća čudesna pobjeda je pobjeda nad Amalećanima (Izl 17, 8-16). Bitka se događa nakon poznate nevjere izabranog naroda u Masi i Meribi. Ovdje se Gospodin ne javlja Mojsiju prije bitke, već nakon, no kako je Mojsije Božji glasnogovornik, možemo biti poprilično sigurni da iz njegovih usta nisu izlazile stvari protivne Jahvinoj volji, što je potkrijepio i rezultat: pobjeda Izraelaca oštricom mača. Potrebno je naglasiti da vojsku Izabranog naroda ne vodi Mojsije, koji je prorok, čudotvorac, molitelj i zakonodavac, ali nije vojskovođa. Mojsije za zapovjednika izraelske vojske odabire Jošuu, koji će ga naslijediti na mjestu vođe Izabranog naroda. Prvi je to put da se spominje Jošua, čije ime prije bijaše

⁹ Usp. Celestin Tomić, *Izlazak. Knjige: Izlazak, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon*, Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb, 1979., str. 158

¹⁰ Usp. Celestin Tomić, *Izlazak. Knjige: Izlazak, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon*, str. 159.

¹¹ Usp. Jeruzalemska Biblija, *Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jerusalem“*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014. str. 81.

Hošea. Promjena njegova imena trebala bi označiti i promjenu Izraelova načina razmišljanja. Hošea, naime, znači 'spasenje', dok Jošua znači 'Jahve je spas'. Stari čovjek, Hošea, slika je molitve izraelskog naroda koji traži spasenje, dok je novi čovjek, Jošua, uslišanje te molitve i objava spasenja Izraela¹².

Način bitke i pobjede je specifičan. Naime, Izraelci u ovoj bitci pobjeđuju dok se Mojsije uzdignutih ruku moli Bogu, a bitka kreće po zlu kad ih Mojsije spusti "I dok bi Mojsije držao ruke uzdignute, Izraelci bi nadjačavali; a kad bi ruke spustio, nadjačavali bi Amalečani." (Izl 17, 11). Nakon bitke pobjeda se pripisuje Jahvi: "Onda Jahve reče Mojsiju: 'Zapiši ovo u knjigu na sjećanje i utuvi u uši Jošui da ću ja spomen na Amalečane sasvim izbrisati pod nebom!' Podiže zatim Mojsije žrtvenik i nazva ga: Jahve mi je stijeg! 'Jer', reče, 'Jahvin stijeg u ruku! Jahvin je boj protiv Amalečana od naraštaja do naraštaja!'" (Izl 17, 14-16).

1.2.2. Jošua i osvajanje Jerihona

Mojsijev nasljednik na mjestu vođe izraelskog naroda jest Jošua, sin Nunov. Premda je Gospodin bio s njime u svakom pohodu, posebnu mu je naklonost iskazao prilikom pohoda na grad Jerihon. Jerihon je bio dobro utvrđen grad, spreman za opsadu, zidina gotovo neprobojnih: "A Jerihon stajaše silno utvrđen i zatvoren pred sinovima Izraelovim. Nitko nije izlazio niti je tko ulazio." (Još 6, 1). Bog se javlja Jošui i traži neobičan čin, koji je sa strane vojne taktike u najboljem slučaju nepotreban¹³: "Svi vi ratnici obidite oko grada jedan put na dan. Tako činite šest dana. A sedam svećenika neka nose pred kovčegom sedam truba od ovnujskih rogova. Sedmoga dana obidite sedam puta oko grada, a svećenici neka trube u trublje. Pa kad otežući zatrube u rog ovnujski, neka sav narod, čim čuje glas trube, podigne silnu bojnu viku. I srušit će se gradski bedemi, a narod neka tada ulazi odande gdje se nađe." (Još 6, 3-5).

Dakle, ovaj čin procesije nije čin vojne inteligencije, već Gospodin traži od Izraelaca da mu povjeruju da ih zaista on vodi na svakom njihovom koraku¹⁴. Instrumenti upotrijebljeni u procesiji su izrazito liturgijskog karaktera. Tako se ovnujski rog koristio u liturgiji za

¹² Usp. Celestin Tomić, *Izlazak. Knjige: Izlazak, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon*, str. 185

¹³ Procesija oko jerihonskih zidina je, s vojne strane, dvostruki mač. Buka poznatih glazbala i hrabra procesija s Kovčegom saveza ima šansu podići moral Izraelcima i ostaje solidna mogućnost za pokušaj pronalaska slabe točke u zidinama, no postoji i problem demoraliziranja vojnika ukoliko se u zidinama grada ne pronađe slaba točka.

¹⁴ Usp. <http://amdgeu/2015/03/josua-ratnik-izl-17/> (08. 04. 2020.)

naviještanje mladača, blagdana i objavu početka jubilarne godine, dok su se trubama služili u najavi godišnjih svečanosti. Oba se instrumenta smatraju svećeničkim instrumentima te se njihovim korištenjem daje izraziti liturgijski pečat ovom pothvatu¹⁵. Jošua je, kao pravi Mojsijev nasljednik, Gospodinu povjerovao te je Gospodin predao Izraelcima grad Jerihon: "Tada povika narod i odjeknuše trube. Kada se zaori glas truba i bojni povici naroda, padoše bedemi i narod prodrije u grad, svatko odande gdje se našao, i osvojiše ga." (Još 6, 20). Čvrsti gradski bedemi sami od sebe ne padaju te ih običan zvuk truba i bojnih povika ne može srušiti, što ovu pobjedu sigurno stavlja u Gospodinove ruke¹⁶.

1.2.2. Suci kao ratnici

Broj je sudaca u povijesti izabranog naroda velik i sva se njihova djela tiču cjelovitog vremenskog razdoblja te ću poradi toga sve staviti pod jedan podnaslov. Prvi koji imaju izravnu Božju pomoć su Debora i Barak protiv Sisere. Bog je preko proročice i sutkinje Debore pozvao Baraka, sina Abinoamova da povede bitku protiv Sisere, vojskovođe kanaanskog kralja. Deborina je uloga pokretačice i nadahniteljice otpora, dok je Barakova uloga izvršitelja Božjeg naloga. Nakon što je skupio vojsku, Barak je samog sebe postavio u stupicu, utaborivši se pod osamljeno brdo koje je lako opkoliti. Međutim, to brdo je brdo Tabor, Jahvino brdo¹⁷. Pravi vojskovođa nije Barak, nego Jahve, koji je u samoj bitci zastrašio Siseru i njegove vojnike i time donio pobjedu svome narodu: "Jahve zastraši Siseru, sva njegova kola i čitavu njegovu vojsku, koja naže u bijeg pred mačem Barakovim. Sisera siđe sa svojih kola i pobježe pješice. Barak je gonio kola i vojsku sve do Harošeta Poganskog. Sva je Siserina vojska pala od oštrog mača i nijedan čovjek nije umakao." (Suci 4, 15-16)

Drugi je primjer pobjeda Gideona i njegove tri stotine ratnika nad Midjancima i Amalećanima. Jahve smanjuje Gideonovu vojsku sa trideset i dvije tisuće ratnika na tri stotine: "Tada Jahve reče Gideonu: 'Previše je naroda s tobom a da bih predao Midjance u njegove ruke. Izrael bi se mogao pohvaliti i reći: 'Vlastita me ruka izbavila.' Zato oglasi da narod čuje: 'Tko se boji i strahuje, neka se vrati.'" Gideon ih iskuša. Dvadeset i dvije tisuće ljudi iz naroda vrati se, a ostade ih deset tisuća." (Suci 7, 2-3). Dvojako je značenje ovog izbora. Prvo, velika vojska nevješta ratovanju neće dobro proći protiv dobro obučene vojske,

¹⁵ Usp. Celestin Tomić, *U zemlju obećanja. Knjige: Jošua, Suci i Ruta*, Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb, 1980., str. 123-126

¹⁶ Usp. Helmut Madl, *Ako budete čuvali Saveze. Jošua – Suci – Ruta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str.

16

¹⁷ Usp. Celestin Tomić, *U zemlju obećanja. Knjige: Jošua, Suci i Ruta*, str. 258-260

pa bila ona i više puta manja, s druge strane. Drugo, Jahve za svoj rat, za pohod u kojem će on izbaviti Izraela traži isključivo dobrovoljce, ljude koji su voljni predati sve njemu u ruke i biti sredstvo Božjeg djelovanja¹⁸. Deset tisuća ljudi je još uvijek bilo previše: "Tad Jahve reče Gideonu: 'S one tri stotine ljudi koji su laptali vodu ja ću vas izbaviti i predat ću Midjance u vaše ruke. Svi drugi neka se vrate svaki svojoj kući.'" (Suci 7, 2-3. 7). Nakon odabira tri stotine ratnika, Jahve osokoljuje Gideonovo srce i pomaže nagnati snažnu vojsku u bijeg. (Suci 7, 9-22). Još se jednom pokazuje prvenstvo Jahve kao vojskovođe, kao onoga koji donosi Izraelu pobjedu.

Treći je primjer Jiftah, čovjek skromnog porijekla i lošeg ponašanja. Naime, sin je bludnice i Gileada, koji je, nakon što je potjeran od svoje polubraće, skupio beskućnike i počeo pljačkati po cesti. (Suci 11, 1-3) Nakon što su Amonci napali Izraela, Izraelcima je došla voda do grla te su stali tražiti nekoga tko bi ih poveo u boj protiv Amonaca, ali među sobom ne nađoše nikoga, već se sjetiše Jiftaha. Jiftah ih je u prvi tren odbio, sjećajući se svoga izgnanstva, no, kad zaista prijestolje koje mu potom Izraelci obećашe, predomislio se i prihvatio ponudu da im bude vojskovođa. (Suci 11, 5-11) Nakon neuspjelog pokušaja mirnog rješavanja sukoba s Amoncima, Jiftah se zavjetovao Gospodinu da će mu žrtvovati prvoga tko iziđe na vrata kuće po njegovu povratku. Važno je ovdje napomenuti da Jahve nije od Jiftaha tu žrtvu tražio, čak vjerojatno nije ju ni želio, već ju je Jiftah sam izrekao i sam se zavjetovao. Nakon pobjede u susret mu je potrčala kći jedinica, koju je potom spalio na lomači (Suci 11, 30-39)¹⁹.

Četvrti je primjer Samson, najslavniji među sucima Izraelovim. Samson je poznat po dva primjera kad mu je Gospodin izravno pomogao. Prvi je put bio zarobljen od strane Judejaca ali ga je, vidjevši Filistejce, obuzeo duh Jahvin te je prekinuo užeta i magarećom čeljusti ubio tisuću Filistejaca: "Kad ga dovedoše u Lehi i kad Filistejci, vičući od radosti, pojuriše na nj, duh Jahvin zahvati ga i užeta na njegovim rukama postadoše kao laneni konci, spaljeni ognjem, i spadoše mu s ruku. Spazivši još sirovu magareću čeljust, pruži on ruku, uze onu čeljust i pobi njome tisuću ljudi. Tad reče Samson: 'Magarećom čeljusti gomile prebih, magarećom čeljusti tisuću pobih.'" (Suci 15, 14-16). Drugi je put Samson otkrio tajnu svoje snage Delili te su ga Filistejci, prethodno mu obrijavši glavu i iskopavši oči, odveli u ropstvo. Za vrijeme proslave blagdana njihovu bogu Dagonu Samson je, zazvavši Gospodina, srušio cijeli hram te ubio nekoliko tisuća Filistejaca: "A knezovi se filistejski skupiše da prinesu

¹⁸ Usp. Celestin Tomić, *U zemlju obećanja. Knjige: Jošua, Suci i Ruta*, str. 276-278.

¹⁹ Usp. Celestin Tomić, *U zemlju obećanja. Knjige: Jošua, Suci i Ruta*, str. 297-303.

veliku žrtvu svome bogu Dagonu i da se provesele. Govorahu oni: 'Bog naš predade nam u ruke Samsona, našeg neprijatelja.' (...) I Samson napipa dva srednja stupa na kojima počivaše zdanje, oprije se o njih, desnom o jedan, a lijevom o drugi, i viknu: 'Neka poginem s Filistejcima!' Nato uprije iz sve snage i sruši zdanje na knezove i na sav narod koji se ondje nalazio. Više ih ubi umirući nego što ih pobi za života. " (Suci 16, 23. 29-30). Posebno je zanimljiv posljednji komentar o Samsonovu životu, koji se pokazao jako istinit i u Kristovom životu i djelovanju, što posebno ističe Cezarije iz Arlesa u svojim Propovijedima. Naime, kao što je Samson postigao više žrtvujući sebe, jer je njegova smrt nanijela mnogo veći poraz izraelskim neprijateljima nego njegova djela za života, tako je i Krist svojom smrću na križu otkupio čitav svijet, u odnosu na Njegova djela koja je činio po Izraelu²⁰. Također je važan i način rušenja Dagonova hrama. Naime, srušio ga je raširivši svoje ruke i oslonivši ih na stupove hrama, u istom položaju kao i Krist na križu.²¹

1.2.3. Samuelova čudesna pobjeda nad Filistejcima

Nakon što su Izraelci uspješno vratili Kovčeg Saveza koji su im oteli Filistejci, dvadeset je godina vladao mir. Međutim, to bijaše lažni mir jer su se sinovi Izraela još uvijek klanjali tuđim bogovima. Proroku je Samuelu na srcu bila dobrobit naroda te im je zapovjedio da se odreknu tuđih bogova (1 Sam 7, 3) te da se okupe u Mispi na zajedničku molitvu (1 Sam 7, 5-6). Filistejci su masovno okupljanje Izraelaca shvatili kao veliku prijetnju te su krenuli u rat protiv Izraela (1 Sam 7,7a). Srećom, sinovi Izraela su se u svom strahu ipak obratili Samuelu da ih zagovara kod Gospodina u bitci koja ima uslijediti: "Kad to vidješe sinovi Izraelovi, uplašiše se Filistejaca. I zamoliše sinovi Izraelovi Samuela: 'Ne prestaj vapiti za nas Jahvi, Bogu našem, da nas izbavi iz ruke Filistejaca.'" (1 Sam 7, 7b-8).

Rezultat prorokova zagovora jest potpuna pobjeda nad Filistejcima, toliko potpuna da Filistejci nisu napali Izraela za Samuelova suđenja: "Dok je Samuel prinosiso žrtvu paljenicu, Filistejci su došli da udare na Izraela, ali Jahve toga dana zagrmi silnom grmljavinom na Filistejce i tako ih prestraši i smete da su podlegli Izraelu. Ratnici izraelski iziđoše iz Mispe i potjeraše Filistejce, tukući ih sve do ispod Bet Kara. (...) Tako su Filistejci bili poniženi i nikada više ne navališe na zemlju Izraelovu, a ruka je Jahvina pritiskivala Filistejce svega vijeka Samuelova." (1 Sam 7, 10-11. 13)

²⁰ Usp. Cezarije iz Arlesa, Propovijedi, br. 118, 6 i 120, 4. Navedeno prema: Saint Caesarius of Arles, *Sermons*, Volume 2 (81–186), CUA Press, 1964, str. 188-189; 197-198.

²¹ Usp. Saint Caesarius of Arles, *Sermons* str. 188-189

Pouka koju iz ove bitke možemo izvući jest ta da se neprijatelju nikad ne sviđa jedinstvo naroda, posebno ne duhovno jedinstvo, kad cijeli narod moli kao jedan. Tako se događa i u duhovnom životu. Ukoliko čovjek živi u svojim grijesima, napasti ima vrlo malo ili ih uopće kao napasti ne doživljava, kao što su Filistejci ostavili Izraelce na miru dok su se klanjali drugim bogovima. Kad se čovjek okrene Bogu i zaista počne moliti, posebno u zajedništvu s drugima, neprijatelj duša kreće u napad jer se preplaši da mu duša izmiče, kao što su krenuli Filistejci na Izraela. Premda pri početku može biti straha i dvojbi jer su napasti snažne, kao i velika filistejska vojka, bitno se uteći Gospodinu i njegovu pomazaniku, njegovu čovjeku, koji će nas umiriti i uputiti kako se protiv napasti možemo boriti, kao što je Samuel poučio Izraela. Ukoliko Božjeg čovjeka budemo slušali i Bogu se molili, nastat će potpuna pobjeda nad našim napastima te će im biti jako teško ponovno nas napasti i ugroziti.

1.2.4. Davidova pobjeda nad Golijatom

Jedan od najpoznatijih ratničkih događaja Starog Zavjeta je sigurno Davidova pobjeda nad Golijatom. Priča je to koju jednako dobro poznaju odrasli i djeca, doktori teologije i naše pobožne bake. Pobjeda malog i naizgled bespomoćnog Davida protiv snažnog i naizgled nepobjedivog Golijata je neizostavan dio zapadne civilizacije te je inspirirala mnoge autore da svoja djela posvete upravo pobjedi malenih protiv velikih, dok riječ 'golijat' i dan danas označava grdosiju, čovjeka ogromna stasa i snage. Taj je filistejski ratnik, Golijat, četrdeset punih dana izazivao Izraela, dok se Izrael njega bojao (usp. 1 Sam 17, 8. 11). Trojica su Davidove braće, sinovi Jišajevi, bili u izraelskoj vojsci koju je izazivao Golijat. Zabrinut za njih, Jišaj je poslao svog najmlađeg sina da im donese kruha, a usput i da podmiti njihovog zapovjednika sirom: "A Jišaj reče svome sinu Davidu: 'Uzmi za svoju braću ovu efu prženoga žita i ovih deset hljebova i odnesi brže svojoj braći u tabor. A ovih deset sireva odnesi njihovu tisućniku. Propitaj se za zdravlje svoje braće i donesi od njih znak da si izvršio nalog!" (1 Sam 17, 17-18) Dok je David prolazio kroz izraelski tabor, Golijat je izazivao Izraelce, na što se Davidovo mladenačko i čisto srce, koje je gorjelo od revnosti za Gospodina, zapalilo istinskom revnošću za Narod Gospodnji te je David odlučio izazvati Filistejca.

David nije bio mekušac, nego prokušan u borbama sa divljim životinjama koje su razarale stado njegova oca, čineći time pralik Dobrog Pastira koji je spreman dati život za ovce svoje kojeg Krist spominje²²: "Ali David odgovori Šaulu: 'Tvoj je sluga čuvao ovce svome ocu, pa kad bi došao lav ili medvjed te uhvatio ovcu iz stada, ja bih potrčao za njim,

²² Usp. Iv 10, 11-15

udario ga i istrkao mu ovcu iz ralja. A ako bi se on digao na me, uhvatio bih ga za grivu i udario ga dok ga ne bih ubio. I lava je i medvjeda tvoj sluga ubio, pa će i taj neobrezani Filistejac proći kao jedan od njih jer je izazvao bojne čete Boga živoga." (1 Sam 17, 34-36)

Hrabrom je mladiću Davidu ponuđen kraljev bojni oklop i oružje, najveća čast koja se jednom vojniku može ukazati, no on je to odbio jer se u njemu nije mogao kretati kako je navikao: "Šaul obuče Davida u svoju ratnu odoru, na glavu mu ustače mjedenu kacigu i stavi mu oklop. Pripasa Davidu svoj mač preko odore, ali David uzalud pokuša hodati, jer ne bijaše navikao, pa reče Šaulu: 'Ne mogu hodati u tome jer nisam navikao.' Zato sve skinu sa sebe." (1 Sam 17, 38-39). Iskreno je i hrabro srce Davidovo. Nakon tolike počasti, on ju odbija jer se u njoj ne osjeća ugodno. Nije bilo lako reći kralju da njegov vlastiti oklop njemu, čobančiću, nije bio dovoljno dobar. Međutim, Davidovo je pouzdanje u Gospodinu. Pred Jahvom Gospodom David je gol, svjestan sebe i svojih mana, ali i pun pouzdanja u Gospodina, kojem uvjet za pobjedu nije nadmoć u bilo kojem pogledu, već srce koje se u Njega uzda²³: "A David odgovori Filistejcu: 'Ti ideš na me mačem, kopljem i sulicom, a ja idem na te u ime Jahve Sebaota, Boga Izraelovih četa koje si ti izazvao. Danas će te Jahve predati u moju ruku, ja ću te ubiti, skinut ću tvoju glavu i još ću danas tvoje mrtvo tijelo i mrtva tjelesa filistejske vojske dati pticama nebeskim i zvijerima zemaljskim. Sva će zemlja znati da ima Bog u Izraelu. I sav će ovaj zbor znati da Jahve ne daje pobjedu mačem ni kopljem, jer je Jahve gospodar bitke i on vas predaje u naše ruke.'" (1 Sam 17, 45-47)

Obistinilo se kako je David rekao: kamen iz njegove pračke pogodio je Golijata u glavu, ispod kacige, te ga na mjestu usmrtio. Zatim je David, njegovim vlastitim mačem, odsjekao Golijatovu glavu, što je Filistejce nagnalo u bijeg, a Izraelce u potjeru i pljačku dobara koje su Filistejci ostavili iza sebe. (1 Sam 17, 49-53) Bog je bio s Davidom toga dana, omogućivši veliku pobjedu Izraelu i proslavivši svoga miljenika, koji mu ne bijaše mio zbog svoje snage ili jakosti, već zbog svoje revnosti i pouzdanja.

1.2.6. Ilija i pomor asirske vojske

U vrijeme proroka Ilije, za kraljevanja kralja Ezekije, asirski je kralj Sanherib objavio rat Izraelu, pri tome grdeći samoga Gospodina. Ezekija je, primivši pismo objave rata, postupio kao uzor svim vjernicima u svim nedaćama koje ih mogu zadesiti: pročitao je pismo i odnio ga u Hram pred Gospodina, vjerujući i moleći Gospodina da se zauzme za njegovu stvar (2 Kr 19, 14) Gospodinu je molitva kralja Ezekije bila mila te je preko proroka Ilije

²³ Usp. Božo Lujić, „Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata“, str. 201-202

potvrdio da će ju uslišati, da će uništiti i asirsku vojsku i kralja Sanheriba koji se usudio huliti na Boga Izraelova (2 Kr 19, 20-34), što se i dogodilo. Asirska je vojska na čudesan način uništena: "Te iste noći iziđe anđeo Jahvin i pobi u asirskom taboru stotinu osamdeset i pet tisuća ljudi. Ujutro kad je valjalo ustati, gle, bijahu ondje sve sami mrtvaci." (2 Kr 19, 35; identičan je prijevod i u Iz 37, 36).

Druga knjiga Ljetopisa o ovom događaju donosi sljedeće: "Stoga se pomoli kralj Ezekija i prorok Izaija, Amosov sin, i zazvaše nebo u pomoć. Tada Jahve posla anđela koji uništi sve hrabre junake, zapovjednike i vojvode u vojsci asirskoga kralja, tako da se vratio posramljen u svoju zemlju. A kad je ušao u hram svoga boga, sasjekli su ga ondje mačem neki koji su se rodili iz njegova krila." (2 Ljet 32, 20-21) I ovo je još jedan u nizu dokaza da Gospodin čuva svoj narod i izbavlja ga iz nevolja koje se, čisto ljudski gledajući, čine nepremostivima.

1.2.7. Jošafatova pjesma pobjeđuje Moapce, Amonce i Meunjane

Judejski se kralj Jošafat našao u velikim problemima kad su tri naroda: Moapci, Amonci i Meunjani, naumili zaratiti s njime. Kao i Ezekija prije njega, Jošafat je na nevolju odgovorio utokom Bogu: "Ali Jošafat dobi ovu vijest: 'Dolazi na te veliko mnoštvo s one strane mora, iz Edoma; i eno ga u Haseson Tamaru, to jest u En Gediju.' Jošafat se uplaši i stade tražiti Jahvu te oglasi post po svoj Judeji. Skupili se Judejci da traže Jahvu: dolazili iz svih judejskih gradova da ga traže. (...). Svi su Judejci stajali pred Jahvom, s malom djecom, sa ženama i sinovima." (2 Ljet 20, 2-4. 13). Veoma je sličan bio i odgovor Jahvin Jošafatu kao i onaj Ezekiji: "Ovako vam govori Jahve: 'Ne bojte se i ne plašite se toga velikog mnoštva, jer ovo nije vaš rat, nego Božji. Sutra siđite na njih; oni će se penjati uz Hasiški uspon, a vi ćete ih sresti nakraj doline prema Jeruelskoj pustinji. Ne treba da se bijete; postavite se, stojte pa gledajte kako će vam pomoći Jahve. Oj Judo i Jeruzaleme, ne bojte se i ne plašite se; sutra iziđite pred njih, i Jahve će biti s vama!'" (2 Ljet 20, 15b-17).

Izraelci ni u ovom slučaju nisu morali ruku podići u boju, već su samo, na kraljev poticaj, pjevali pjesmu hvale Gospodinu. Gospodin je, ne dajući se natkriliti u velikodušnosti, posijao sjeme razdora u neprijateljsku vojsku te su se oni međusobno pobili: prvo Moapci i Amonci protiv Seirana, zatim Moapci i Amonci međusobno (2 Ljet 20, 21-23). I ovdje se jasno vidljivo da je glavni akter ratova Izabranog naroda Jahve Gospod, Bog koji se zakleo

Abrahamu, Izaku i Jakovu da će od njih nastati narod brojniji od zvijezda nebeskih, a Davidu da će potomak njegov sjediti na prijestolju Izraela.

1.2.8. Juditino lukavstvo spašava Betuliju

Sljedeći značajan primjer je Judita i njeno lukavo djelovanje po Božjem nahođenju. Judita je prije svega žena pobožna, koja poznaje tajne Božjega srca, posebno činjenicu da se Gospodina ne treba požurivati, a još manje mu postavljati ultimatumе zbog naše kukavičke naravi. Srce je njeno hrabro i proročko, ne boji se glavarima grada, svojim poglavarima, izreći opomenu kad su nešto sagriješili (Jdt 8, 11-12). Ona se ne oslanja na svoju snagu, već se moli Bogu s pouzdanjem da će ju on uslišiti. Sebi ne pripisuje nikakve zasluge, već u najavi svog junačkog pothvata govori o Božjem, a ne o svojem pothvatu, istovremeno pokazujući spremnost da se ona sama zauzme za grad. Njene riječi nisu ohole ni preuzetne, premda bi se takve mogle činiti na prvi pogled, već je u njima snaga istine koju imaju proroci, koja u srcima ljudi ostavlja sigurnost da su tu izrečene riječi koje je sam Bog htio da budu izrečene: „Prije onog dana u koji ste namislili predati grad neprijateljima Gospod će rukom mojom donijeti spas Izraelu.“ (Jdt 8, 33b).²⁴

Mudro je postupila što nije izrekla svoj plan starješinama, iz dva razloga. Prvi je taj da nije mogla biti sigurna je li jedan od njih asirski špijun, dok je drugi puno suptilniji, a tiče se ćudoređa. Naime, pitanje je kako bi se Izraelci ponašali i bi li prihvatili Božji plan koji Judita ima provesti u djelo kad bi znali što sve uključuje. Mudra se i pobožna udovica približila Holofernu, asirskom vojskovođi, raspalila u njemu plamen požude, te ga izludila od žudnje. Nakon gozbe koju je Holoferno priredio da ju zavede, a na kojoj se napio kao nikad to tada u životu (Jdt 12, 20), Judita je, sačekavši da Asirac zaspe, mačem mu odrubila glavu i pobjegla iz tabora. Kad se vratila u Betuliju i kad je Holofernova glava bila obješena na gradske zidine, u asirskoj je vojsci nastala velika pomutnja, te su počeli bježati, a Izraelci su ih cijelim putem napadali i na njih udarali.

Dvojaki je plod Juditina junaštva, kao i svakog Božjeg čuda, posebno ozdravljenja. Naime, prvi plod čudesnog Božjeg zahvata u nečiji život ili nečiju povijest koji primijetimo je onaj vanjski, kojim taj problem uklanja. U ovom je slučaju to bila opsada grada, a time i cijelog naroda. U slučaju ozdravljenja to je uklanjanje bolesti od koje bolesnik trpi. Međutim,

²⁴ Usp. Niko Bilić, Spasonosna Božja pobjeda, u: M. Nikić - M. Marjanović, *Religije i nasilje. Zbornik radova interdisciplinarnog i interkonfesionalnog simpozija održanog u Zagrebu 17. listopada 2014.*, Zagreb, 2015., str. 187.-189.

Bogu je puno važniji drugi plod, onaj koji fizički nije vidljiv. Naš je Bog uistinu Bog koji sve čini da bi osobu priveo sebi, da bi doveo do obraćenja srca i do popravka te osobe. Plod se u ovom slučaju vidi u obraćenju Ahiora Amonca: "Ali prije nego sve to izvedete, pozovite mi Ahiora Amonca da svojim očima prepozna onoga koji je prezreo kuću Izraelovu a njega poslao k nama u smrt. Pozvaše Ahiora iz Ozijine kuće. Kako dođe i vidje Holofernovu glavu u rukama jednog od članova narodnoga zbora, sruši se na zemlju i onesvijesti. (...) Tada Ahior, vidjevši što je sve učinio Bog Izraelov, povjerova čvrsto u Boga te se dade obrezati i tako bi pribrojen narodu Izraelovu." (Jdt 14, 5-6. 10)²⁵ Činjenica da je u izabrani narod pribrojen Amonac je drugi put da se u deuterokanonskim knjigama izabranom narodu pribraja osoba iz naroda kojima je zauvijek bio zabranjen pristup u zajednicu Gospodnju (prva osoba je Moapkinja Ruta). Dakle, cilj je posebnih Božjih zahvata u povijest obraćenje pojedinca, ali i naroda²⁶.

1.2.9. Junački podvizi Makabejaca

Nemoguće je govoriti o izraelskim ratnicima i ne spomenuti Makabejce. Vjera, Zakon i običaji čine Židove posebnom skupinom, njih se, svega dvije stotine godina prije Krista, doživljava kao strano tijelo u istočnom svijetu koji je sada heleniziran od vremena pohoda Aleksandra Velikog. Prilagodba koja se događala nije s mogla dogoditi na drugi način nego da se ne krše okviri i zakoni koji su jamčili vjernost židovskoj vjeri. Te inovacije koje su došle s helenizmom nisu odmah u početku poistovjetile s idolatrijskim činima, ali se stvaraju prigode da se tome sudjeluje i zato se javljaju nezadovoljni Židovi koji stvaraju pobunu da bi se očuvala čistoća kulta od utjecaja helenizma.²⁷ Kasnije se pojavljuje progon Židova i taj progon budi u njima buđenje vjerske svijesti. Taj otpor helenizaciji odražava se nasilničkim činima i svetim ratom pod Matatijom te naposljetku pod braćom Makabejcima.²⁸

Među Izraelcima toga vremena posebnu ulogu ima Juda Makabej. Njegov je otac Matatija odbio žrtvovati idolima te je čak ubio Izraelca koji se prodao drugim bogovima, za što ga Sveto Pismo i hvali: "Uto kraljevi ljudi, poslani da sile na otpad, dođoše u Modin da prinude na žrtvovanje. Mnogi su od Izraela prišli k njima. Ali Matatija i njegovi sinovi ostadoše postojani. (...) Matatija im jakim glasom odgovori: 'Neka se i svi narodi pod

²⁵ Usp. Niko Bilić, *Spasonosna Božja pobjeda*, str. 190.

²⁶ Usp. Celestin Tomić, *Vrijeme iščekivanja. Knjige: Prva i Druga o Makabejcima, Tobija, Judita, Estera, Propovjednik, Sirah, Knjiga Mudrosti, Danijel, Baruh*, Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb, 1989., str. 135

²⁷ Usp. *Jeruzalemska Biblija*, str. 565.

²⁸ Usp. *Jeruzalemska Biblija*, str. 567.

kraljevom vlašću njemu pokore tako te svaki od njih odstupi od bogoštovlja svojih predaka i privoli njegovim naredbama, ja i moji sinovi i sva braća moja slijedit ćemo Savez otaca svojih.' (...) Tek što je on to kazao, a Židov neki pride pred očima sviju da prema kraljevoj zapovijedi žrtvuje na žrtveniku u Modinu. Vidje to Matatija, razgnjevi se i srce mu zadrhta, obuzet pravednim gnjevom, potrči i zakla ga na žrtveniku. U isti čas ubi i kraljeva čovjeka koji je silio na žrtvovanje i obori žrtvenik. Tako provali njegova gorljivost za Zakon kao nekoć Pinhasova protiv Zimrija, sina Šalumova." (1 Mak 2, 15-16. 19-20. 23-26)

Juda je Makabej, slijedeći primjer svoga oca, nastavio boj protiv osvajača. Da je od oca naslijedio i vjeru u Jahvu, imamo primjer pobjede nad sirijskim vojvodom Seronom, kojega je porazio sa šačicom ljudi. Judin odgovor na bojazni ljudi pokazuje snažnu i jednostavnu vjeru u Božju svemoć: "Lako se može dogoditi da i šačica ljudi ukliješti mnoštvo. A Nebu je svejedno izvojevati spasenje s mnogima ili sa šačicom. Pobjeda u ratu ne zavisi od jačine vojske, jer nam od Neba dolazi jakost. Ovi izlaze na nas u premoći drskosti i bezakonja, da istrijebe nas i naše žene i djecu našu i da nas oplijene, a mi vojujemo za goli život i za svoje svete uredbe. Zato će ih Gospod pred našim očima satrti, i ništa se ne bojte." (1 Mak 3, 18-22) Sličnu je pobjedu izvojevao i protiv Gorgije, pod okriljem noći napavši neprijateljski tabor (1 Mak 4, 1-25), kao i protiv Lizijinih šezdeset tisuća pješaka i pet tisuća konjanika (1 Mak 4, 26-34).

Jahve i njegov narod su postizali čudesne pobjede nad svojim neprijateljima. Da bi pokazao Izraelcima da upravo on sve vodi svojom moćnom rukom i jakom mišicom, Jahve je predavao protivnike u ruke Izraelaca.²⁹ Česti su izvještaji o čudima u Starom zavjetu koji govore o bespomoćnosti čovjeka s jedne strane i o Božjoj snazi s druge strane, a posebno kada dođe do rata. Svi izvještaji koji su gore navedeni pokazuju da Bog zapravo kontrolira stanje i da je Jahve taj koji čudesno donosi pobjedu, bez obzira na ostale faktore.³⁰

1.3. Narod koji se ne srami svojih poraza

Izraelci su u svojoj povijesti doživjeli i dosta poraza kojih se, za razliku od mnogih naroda, nikada nisu sramili već su otvoreno o njima govorili i pisali ponizno prihvaćajući i držeći da je tako sam Bog htio iz nekih razloga, najčešće zbog kazne zbog nevjernosti. Najznačajniji, najupečatljiviji i, možemo reći, najbolniji poraz je svakako onaj u kojem se

²⁹ Usp. Božo Lujić, „Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata“, str. 197.

³⁰ Usp. Darko Tomašević, „Bog nasilja u Starom zavjetu. Rat i ratne ideologije u Starom zavjetu, *Riječki teološki časopis*, Vol. 50., No. 2., 2017., str. 320.

Izraelci u boju protiv Filistejaca stali bez Kovčega saveza (1 Sam 4, 1-19). Taj tekst opisuje boj Izraelaca i Filistejaca. Filistejci pobjeđuju, a Izraelci idu po Kovčeg saveza, ali im ni to ne pomaže da izvojuju pobjedu protiv Filistejaca. Filistejci su nakon bitke oteli Izraelcima Kovčeg saveza: "Glasnik odgovori: Izrael je pobjegao pred Filistejcima, bio je to težak poraz za narod i još su oba tvoja sina poginula i Kovčeg je Božji otet!" (1 Sam 4, 17) Sljedeći primjer poraza je onaj iz 2 Sam 1, 12 gdje David oplakuje Šaula i Jonatana i za narodom što je izginuo: "I naricali su, plakali i postili do večeri za Šaulom i za njegovim sinom Jonatanom, za Jahvinim narodom i za domom Izraelovim što izginuše od mača." U odlomku Ljet 25, 8 jasno se govori kako Bog može dati pobjedu a može i poraz: "Nego idi ti sam, ponesi se junački u boju; inače će te oboriti Bog pred neprijateljem, jer Bog može pomoći i oboriti." Sveti pisac ovime priznaje Božju svemoć i potpuno se izručuje Bogu s punim povjerenjem jer zna da su sve posljedice od Boga, bilo poraz bilo pobjeda. U ovakvim recima vidimo poniznost Izraelca i prihvaćanje svega iz Božje ruke.

2. Problem herema i općenito nasilja u Svetom Pismu

U današnje vrijeme čitanje Svetog Pisma je vrlo rašireno i hvalevrijedno. Mnogi župnici i svećenici koji rade u pastoralu upravo preporučuju čitanje i razmatranje Svetog Pisma kao veliku pomoć u duhovnom životu vjernika. Međutim, čitajući Sveto Pismo, posebno Stari Zavjet, nailazimo na jedan veliki problem. Naime, u Starom zavjetu imamo gotovo šest stotina mjesta na kojima ljudi jedni druge napadaju i ubijaju, a neki od tih napada i pokolja se čak čine po Božjoj zapovijedi i uz Božji blagoslov, što kod vjernika može izazvati sablazan.³¹

Znajući za taj veliki problem, 2014. godine Papinska biblijska komisija izdaje dokument *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma – Riječ koja dolazi od Boga i govori o Bogu da spasi svijet*, a koja je svjetlo dana na hrvatskom jeziku ugledala 2016. u prijevodu Ante Popovića i izdanju Kršćanske sadašnjosti.³² Da bi se shvatila veličina problema, potrebno je naglasiti da neki autori čak idu toliko daleko da dovode u pitanje i inspiriranost nekih tekstova Duhom Svetim, posebno onih koji se u katehezi i liturgiji ne koriste po nuputcima Svete Stolice. Tko tu teoriju prihvaća, može reći da je dio Svetog Pisma inspiriran Duhom Svetim, a dio ne, dajući interpretatoru moć da on sam odredi što je Božja riječ, a što isključivo ljudska, što sigurno nije zadaća jednog čovjeka.³³

Sveto Pismo od početka govori o nasilju, ali i osuđuje svako zlostavljanje.³⁴ Zlo se prikazuje da bi nas naučilo da ga izbjegavamo i u isto vrijeme da se protiv njega borimo. Lijek za nepravdu je upravo Božji zakon, koji propisuje što se smije, a što ne smije činiti, zajedno sa pripadajućim kaznama. Kazne su nužne, jer one govore o zloći i opasnosti prijestupa te pomažu društvu u borbi protiv zla tako da strah od kazne priječi ljude činiti zlo. Kazne Starog Zavjeta su proporcionalne i poštene, jer se vraća jednakom mjerom, a ne većom, kako je to znao biti slučaj u drugih naroda, no, premda poštene, te su kazne ipak nesavršene. Gledajući iz perspektive današnjeg društva, neke kazne, poput šibanja (Pnz 25, 1-3), sakaćenja (Pnz 25, 11-2) ili smrtne kazne (Izl 21, 29; Lev 24, 14.16; Lev 24, 8-17; Pnz

³¹ Usp. Željko Tanjić, Bruno Petrušić, Nasilje u Bibliji i dramatska teologija, *Obnovljeni život*, Vol. 68, No. 1, 2013., str. 95

³² Govor je o dokumentu Papinska biblijska komisija, *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma – Riječ koja dolazi od Boga i govori o Bogu da spasi svijet*, Zagreb, 2016. Ovdje će biti riječ o segmentu trećeg dijela dokumenta, pod naslovom *Nasilje u Bibliji*, str. 222-232, a kako su pojedini paragrafi numerirani, kako je i običaj u crkvenim dokumentima, u daljnjim fusnotama će ovaj dokument imati sljedeći oblik, npr. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 125.

³³ Usp. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 125

³⁴ Usp. Alfred Schneider, Nasilje i otkupljenje, *Obnovljeni život*, Vol. 49, No. 2, 1994., str. 196-197

24,7) mogu izazivati sablazan, no one su bile u ono vrijeme nužne zbog očuvanja društva te su bile barem relativno proporcionalne težini zločina.

Premda se Jahve na mnogo mjesta zove Bogom Izraelovim, on je kod proroka predstavljen kao Bog koji je okrenut i prema drugim narodima, predstavljen je i kao onaj koji sudi i u korist drugih naroda, a ne samo Izraela. Po prorocima Jahvi je posebno stalo do pravde, prava i očuvanja života drugih. Kad su u Izraelu postale ugrožene temeljne životne vrijednosti, pravo i pravednost te su se počeli tlačiti siromašni i ubogi, Jahve najavljuje suočavanje sa svojim narodom koje se naziva *yom Jhwh* ili 'dan Jahvin'. Za razliku od prošlih dana gdje je Gospodin bio sa svojim narodom, ovoga će puta Jahve proći između svog naroda te će biti prisutni plač, jauk i kuknjava, kao i u pashalnoj noći, samo što će ovaj put biti kažnjen Izrael, a ne Egipat. Jahvina kazna ne dolazi zato jer je on odbacio svoj narod, već zato jer je narod odbacio njega počinivši velike grijehе, poput idolopoklonstva (Izl 32) i neposluha (2 Sam 24).³⁵

Neke su kazne, poput smrti za preljub, zoofiliju, homoseksualne čine, incest, proklinjanje roditelja ili blasfemiju, nama danas neshvatljive zbog moralnog propadanja društva u kojem živimo u kojem su ti grešni i često gnjusni čini normalni ili ih se pokušava normalizirati. Činjenica da su prethodno navedeni čini u današnjem društvu rašireni i da ih se na razne načine pokušava prikazati dobrima ni na koji način ne utječe na činjenicu da su oni objektivno zli i grešni. Tu imamo i komponentu Božjega gnjeva, koji, za razliku od ljudskoga, nije nečist i pun predrasuda i zamagljenog pogleda na svijet, već je pravedan, čija je nakana ispuniti pravdu i zaštititi onoga koji čini pravdu i pravicu. Bog svojim gnjevom ne reagira odmah, već daje grešniku dovoljno vremena da uvidi svoj grijeh i da se pokaje, a ukoliko grešnik u grijehu tvrdoglavo ustraje, po isteku vremena za obraćenje dolazi kazna, koja je opet često poziv grešniku na razmatranje i obraćenje³⁶.

Jedan vrlo problematičan vid ili dio rata je tzv. *herem*, tj. potpuno uništenje. Mnogi tekstovi u Starom zavjetu svjedoče da Bog traži uništenje. Riječ *hrm* u Lev 27, 28 koristi se u kontekstu žrtvovanja, to je stvar izručena Bogu za uporabu ili svećenicima: „Ali ništa od herema, od onog što je Jahvi izručeno, bio to čovjek ili živinče ili njegovo baštinjeno zemljište, ništa što je tko Jahvi zavjetom posvetio, ne može se niti prodati niti otkupiti. Svaka zavjetom posvećena stvar najveća je Jahvina svetinja.“ *Hrm* je nešto izdvojeno i to ne može

³⁵ Božo Lujčić, „Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata“, str. 204.-206.

³⁶ Usp. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 126

biti prodano.³⁷ Sam pojam *hrm* se u Starom zavjetu pojavljuje 29 puta a najčešći se je Jošuinom knjizi. Glavno obilježje tog pojma bilo bi uništenje nakon pobjede u ratu – ljudi, životinja i stvari jer je to bilo označeno kao Božji zahtjev da se Bogu ugodu. *Hrm* je i nešto zabranjeno što treba uništiti budući da je prokleta na neki način. U ratu *hrm* također označava religioznu akciju u kojoj neprijatelji i plijen postaju Bogu posvećeni, oni pripadaju Bogu nakon rata te onda moraju biti uništeni.³⁸

Problem *herema* je taj što Bog sam to zahtjeva i traži da se ništa ne ostavi na životu te stoga dolazi do naizgled velike razlike između starozavjetnog Boga i Boga kakvog naviješta Isus Krist. Patristički autori tvrde da su sva ta istrebljenja simbolički, a ne povijesni, govor. Dokument to potkrepljuje govorom o Jerihonskim zidinama koje su se raspale na zvuk trublja, što po normalnim uvjetima ratovanja nije slučaj, te također smatra nevjerojatnim da se mogla dogoditi mirna podjela zemlje ždrijebom između dvanaest izraelskih plemena. Zbog toga bi se, u skladu s najboljim tumačima patrističke tradicije, opis epskog tipa o osvajanju Obećane zemlje ipak trebao gledati kao vrstu prisposode koja prikazuje likove simboličke vrijednosti, a govor o potpunom uništenju ne zahtjeva doslovno tumačenje, kao što to ne zahtjeva ni Isusov govor o odsijecanju ruke ili iskapanja vlastitih očiju ukoliko nas sablažnjavaju (Mt 5, 29; 18, 9).³⁹

Veliki je problem i razmještaj naroda s njihove djedovine, što nagoviješta moguću Božju pristranost, koja nije u skladu sa svetopisamskom porukom. Dva su ipak bitna dijela tog razmještaja. Prva je činjenica da iz tih tekstova moramo izvući pouku o našem ponašanju, jer ovdje, za razliku od uobičajenih svjetskih događanja, mali pobjeđuju velike, ponizni oholi, poslušni neposlušne, a po pobjedi krotkih i poniznih nad jakima i oholima se stvara sveta zemlja, Kraljevstvo Božje na zemlji. Druga činjenica su veliki i gnjusni zločini Kanaanaca, koji uključuju i žrtvovanje vlastite djece (Pnz 12, 31). Kao odgovor na te zločine Jahve šalje Jošuu, koji time postaje službenik Gospodnji koji preuzima u svoje ruke, po Gospodnjem nalogu, izvršavanje pravde.

Ipak, teško je povjerovati da je milosrdan i milostiv Gospodin, spor na srdžbu i bogat dobrotom, naredio genocid kao posljedicu grijeha dijela naroda. Ako je i morala biti takva kazna, zašto Bog, kao u Sodomi i Gomori, nije sam uništio Kanaance ognjem s neba, već je za to trebao ruke pravednika? Najvjerojatniji odgovor se bazira na netoleranciji zla i grijeha.

³⁷ Usp. Darko Tomašević, *Bog nasilja u Starom zavjetu. Rat i ratne ideologije u Starom zavjetu*, str. 302.

³⁸ Usp. Božo Lujčić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 197.-198.

³⁹ Usp. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 127

Naime, poštediti kriminalca bi značilo biti neposlušan Bogu, u isto vrijeme uništavajući i škodeći općem dobru, dok kazna za zločinca ima za posljedicu iskorjenjivanje zla i spašavanje općeg dobra, uzimajući opet u obzir Gospodinovu želju da se svi ljudi spase i njegovo beskrajno milosrđe koje je dostupno svima⁴⁰.

Sljedeći je problem potencijalna kontradikcija između molitava u određenim Psalmima i Isusova govora u Evanđeljima. Naime, postoje neki psalmi gdje se od Boga traži smrt i/ili sakaćenje protivnika, gdje se protivnike proklinje čak do zatiranja njihova čitavoga roda, što je nespojivo sa Isusovom porukom milosrđa i praštanja. Zbog toga su neki dijelovi izostavljeni iz liturgije, no to ne znači da su prestali biti dio Svetog Pisma ili da ih možemo ignorirati. Rješenje ovog problema ipak moramo tražiti u literarnom žanru psalama, odnosno gledajući tko moli. Naime, neke su molitve, često one najškakljivije, molitve progonjenog čovjeka, strastvene molitve koje Boga kume, zaklinju i preklinju da zaustavi i kazni njegove neprijatelje i da ga oslobodi od zla i nevolje koje ga je zatekla, pa se ponekad i zanese i ne bira riječi. Od blažih, ali svejedno problematičnih psalama valja izdvojiti Ps 35: "Nek' se smetu i postide koji život moj traže, nek' uzmaknu i nek' se posrame koji mi propast snuju!" (Ps 35, 4). Od nemilosrdnijih psalama imamo Ps 137: "Kćeri babilonska, pustošiteljice, blažen koji ti vrati milo za drago za sva zla što si nam ih nanijela! Blažen koji zgrabi i smrska o stijenu tvoju dojenčad!" (Ps 137, 8-9) te Ps 143: " Po svojoj dobroti satri moje dušmane, uništi sve moje tlačitelje, jer ja sam sluga tvoj!" (Ps 143, 12)⁴¹.

U Knjizi psalama sam je molitelj vrlo često čovjek koji pati⁴², a književni žanr tužaljki ima svoju specifičnost da malo preuveličava neke stvari, bilo bol koju autor proživljava, bilo traženu pravdu. Drugim riječima, molitva tužaljki prikazuje emocije osobe koja je u nevolji, a te emocije ne mogu biti mirne i odmjerene, stoga bi slike trebale biti gledane ipak kao metafore. Vrlo je bitno svratiti pažnju i na činjenicu da nije svaki psalam odraz naše u danom trenutku, te da ih ne molimo samo u našem stanju, već i u stanju tisuća progonjenih i mučenih prije nas, da bismo i mi imali snage u našim progonstvima⁴³.

Molitelj u biblijskim tekstovima traži točno određenu stvar: da njega i/ili njegov narod Bog oslobodi od zla. U njegovim molitvama nema magijskih elemenata naređivanja Bogu ili pokušaja kontrole Boga, već on od Boga traži da ga izbavi i da Bog učini po pravdi i pravednosti koje na zemlji, u palom svijetu, nema. Vrlo često molitelj odbija osobnu osvetu i

⁴⁰ Usp. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 127

⁴¹ Usp. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 128

⁴² Usp. Alfon Deissler, *Psalmi*, str. 342-344

⁴³ Usp. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 129

traži da osvetu izvrši Gospodin i to proporcionalno zlu koje je njemu naneseo. Svojim riječima, često ekstravagantnima, nekad i grubima i provokativnima, molitelj pokušava Boga prisiliti, prinuditi na akciju, ali ne magijskom tehnikom zazivanja ili bacanjem čina ili vradžbina, već podsjećanjem Boga na Savez(e) koje je sklopio, bilo s moliteljem, bilo s grupom ljudi, bilo sa cijelim Izraelom. Gotovo je uvijek glavni cilj te molitve Božje ispravljanje nepravde koja je nanesea i da bi potlačeni, maleni mogli nastaviti normalno živjeti, dok je u nekim slučajevima nepravda nanesea molitelju upravo izravni udar na Boga jer je molitelj njegov sluga⁴⁴.

Posljednje pitanje koje si možemo postaviti jest pitanje moliteljevih neprijatelja. Svakako je izlišno tražiti povijesne neprijatelje o kojima molitelj govori, već je puno važnije shvatiti njihov stereotip, ono što ili koga oni predstavljaju, npr. idolopoklonika koji zavodi narod ili preljubicu koja unosi razdor u obitelj ili osobu koja druge odvodi u svaku vrstu ropstva. Kad te likove i događaje gledamo metaforički, doista ih možemo primijeniti na svaku situaciju. Gledajući metaforički, čak ni redak o istrebljenju dojenčadi iz Ps 137 ne izgleda bogohulno, jer možemo razumjeti da se radi o iskorjenjivanju grijeha i grešnih navika iz čovjeka. Tu do izražaja dolazi tzv. proročka interpretacija, interpretacija nadahnuta Duhom Svetim, do koje se dolazi molitvom. Osoba koja moli psalam u njemu pronalazi sebe i svoga neprijatelja, ono što ju muči. Neprijatelj molitelja prvenstveno napada njegov duhovni i molitveni život, što znači da se radi o đavlu, neprijatelju duša, pa se riječi tih molitava mogu usporediti sa riječima egzorcizma, u kojima se jasno oslikava borba između Boga i zloga, između djece Božje i svijeta grijeha⁴⁵.

2.1. Varanje i proračunatost kao ratna taktika

Neki dijelovi Starog zavjeta opisuju ratne taktike koje su potpuno suprotne junačkoj tradiciji i koje nikad ne bi pripisali junacima koji su puni vrlina. Te taktike možemo nazvati ratnim varanjem. U Post 35 imamo opis pobjede nad Šekemcima koja je postignuta varanjem. Hivijac Škem je silovao Dinu, međutim, naglasak nije na silovanju nego na odnosu između muškaraca koji pripadaju suprotstavljenim skupinama. Braća žele osvetu ali, opet, ne zbog Dine, nego zbog pitanja časti i moći između dviju skupina. Dinina su braća stoga ponudila Hivijcima ruku pomirenja koju su uvjetovali njihovim obrezanjem. Međutim, to je bio samo trik koji su oni iskoristili da bi ih smaknuli. Nakon što su Hivijci obrezani Jakovljevi sinovi

⁴⁴ Usp. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 130

⁴⁵ Usp. *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma*, 131

ubijaju sve obrezane muškarce, dok su još bili slabi od obrezanja. Drugi je primjer varanja u četvrtom i petom poglavlju Knjige o sucima, gdje nalazimo govor o Jaeli koja ubija Siseru. Sisera se sakrio kod nje, ona ga je nahranila i na kraju, pošto je zaspao, ubila klinom kroz glavu. Taktikom varanja se uglavnom služe slabiji jer nemaju veliku moć.⁴⁶

U devetom poglavlju Knjige o sucima imamo govor o Abimeleku koji je ubio svoju braću da bi sam vladao. Premda su Šekemci ustali protiv njega, on ih je pobijedio i poubijao sve stanovništvo i razorio grad (Suci 9, 45). Taktika proračunatosti koja ubija i ruši sve pred sobom da bi se došlo do vlasti je nešto što i sama Biblija kritizira. Proračunatost često ima oznaku materijalne koristi. Od toga nije imun ni sam kralj David, kao što to govori događaj o slijepcima iz 2 Sam 5, 6-10. Posebno iznenađuje navodna Davidova mržnja prema slijepima, koji mu nisu ništa našao učinili, kako to sumira Darko Tomašević: "I 2 Sam 5, 6-8 donosi zgodu o tome kako su Jebusejci ismijavali Davida da će ga slijepi odbiti; on se kasnije osvećuje na slijepima, a ne na onima koji su ga ismijavali – što je malo čudno. Ovo ubijanje David je vjerojatno uradio kako bi zastrašio svakoga tko bi i pomislio na ustanak. To je strategija tiranina – zastrašiti neprijatelja kako bi se njime lakše vladalo."⁴⁷

2.2. Rat kao jamac mira

Na dugo i na široko je poznata stara latinska poslovice „*Si vis pacem, para bellum*“ što će reći: Ako želiš mir, spremaj rat. Poimanje rata u Starom zavjetu je nužno gledati u kontekstu težnji koje idu prema postizanju mira. Posebno su važni proroci koji su se pojavili nakon uspostave kraljevstva, kad je već izraelska vojska bila profesionalizirana, za razliku od gotovo pa rulje pod Jošuinim vodstvom. Njihova je uloga skretanje pogleda na Jahvu Gospoda koji je ipak glavni vojskovođa i ratnik Izraelov, za razliku od uzdanja u vlastitu dobro obučenu vojsku⁴⁸. Proroke u Izraelu ne možemo smjestiti u današnje ideološke okvire, jer oni nisu bili ni konzervativci u negativnom smislu te riječi, koji su htjeli pošto-poto zadržati trenutno stanje stvari jer su se bojali promjena, niti su bili nostalgicari za prijašnjim vremenima koji su pod svaku cijenu pokušavali zadržati i/ili obnoviti starije, prijašnje oblike života i molitve. Proroci su Božji ljudi, ljudi čija je glavna i jedina zadaća činiti ono što Gospod od njih traži, a to su djela koja teže uspostavi Božjeg kraljevstva na zemlji. Za

⁴⁶ Usp. Darko Tomašević, *Bog nasilja u Starom zavjetu. Rat i ratne ideologije u Starom zavjetu*, str. 313.-315.

⁴⁷ Darko Tomašević, *Bog nasilja u Starom zavjetu. Rat i ratne ideologije u Starom zavjetu*, str. 316

⁴⁸ Usp. Božo Lujčić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 202

ispuniti tu zadaću osnažuju sve dobro i zdravo što je u prošlosti, te to koriste u gradnji sadašnjosti, da bi budućnost bila načinjena kako Gospod želi.⁴⁹

Prorokova obveza govorenja istine često ga je dovodila u neprilike ili otvoreni sukob s vladajućima. Tako imamo sukob između Ilije i Ahaba u 1 Kr 18 i između Izaije i Ahaza u Iz 7, a i kod proroka Ezekiel (Ez 38, 19-22), Miheja (Mih 4, 11-13), Hagaja (Hag 2, 21) i Zaharije (Zah 4,6). Proroci osmog stoljeća prije Krista, a posebno prorok Amos, nastavljaju sukob s vladajućima, jer navješćuju propast Izraela, odnosno Božji rat protiv Izraela, što je do tada bilo nezamislivo, bez obzira na prijašnje grijeha naroda. Veliki proroci sedmog i šestog stoljeća prije Krista, Jeremija, Ezekiel i Deuteroizaija, čine velik pomak prema novozavjetnom shvaćanju rata. Naime, narod postavlja teška pitanja o Bogu, Božjoj svemoći i njegovoj prisutnosti, jer ne može shvatiti zašto je Bog, koji je uvijek do tad bio s njime, dopustio da se razori Jeruzalem, Hram i da oni odu u ropstvo.

Jeremija govori o zlu koje je napunilo mjeru i koje se trebalo ukloniti, a njegov je izvor bio i u samom izabranom narodu. Jedini način koji jamči oslobođenje od zla u pojedincu je njegovo osobno obraćenje, dok je oslobođenje od zla u narodu puno teže.⁵⁰ Božo Lujić to objašnjava na sljedeći način: "Jer, oslobađanje od zla - a do toga je morao Jeremija doći kroz svoja patnička iskustva - može se zapravo dogoditi na dva načina: njegovim potpunim iskorjenjivanjem, s tim da se pritom iskorijeni i čovjek koji ga čini, ili da se zlu, što razara i čovjeka i njegovu povijest, suprotstavi patnjom ljubavi, koja prekida začarani lanac zla i omogućuje novi početak. Očito je da se Jahve odlučuje za drugu opciju. Zlu kao sudbini Jahve suprotstavlja ljubav kao sudbinu. Oslobađanje od zla vršilo bi se njegovim nošenjem i prevladavanjem iznutra zalaganjem vlastitoga srca. Put patnje, ne samo proroka nego i Jahve, postaje opcija budućnosti i Jahvine nazočnosti u svijetu."⁵¹

Izaija se nadovezuje na Jeremijine riječi govorom o Sluzi Jahvinom, onome koji je naše bolesti ponio i naše boli na se uzeo (usp. Iz 53, 4a). Naime, svrha je Sluge Jahvinog uspostaviti pravdu i pravo na zemlji, što je moguće jedino u tijesnoj povezanosti s Bogom. Njegovo najvažnije obilježje nije njegova iznimna snaga, koja izvire iz njegove povezanosti s Bogom, već je to njegova patnja, patnja koja nije nasumična, već patnja koju je na se uzeo da bismo mi mogli živjeti. Predivna je spremnost Sluge Jahvinog na patnju i bol iz ljubavi prema drugima, koja dolazi na kušnju kad Jahve na njega navaljuje bezakonje svih ljudi koji su bili,

⁴⁹ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 203

⁵⁰ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 207-208

⁵¹ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 208

koji jesu i koji će biti. Ta patnja, koju on prikazuje za druge, drugima otvara mogućnost spasenja, a njemu donosi obilat plod jer vrši volju Božju. Upravo u Sluzi Jahvinom i njegovom izvršavanju Božje volje i mi nalazimo primjer kako otvoriti vrata raja sebi i drugima⁵².

Sluga nas Jahvin upućuje kako trebamo gledati na svaki rat u Svetom Pismu. Potrebno ga je, naime, gledati u kontekstu nastojanja uspostavljanja pravog mira, mira koji ne prestaje. Trajni, dakle, mir je temeljno opredjeljenje govora o Bogu. Kako se uspostava mira često veže uz uništenje zla i neprijatelja onda će trajni mir biti moguć samo Božjim zahvatom koji će dovesti do uništenja neprijatelja i zla koje prijete Izraelcima. Zahvat mora biti temeljit da bi Bog uspostavio mir među pucima: „On će biti sudac narodima, mnogim će suditi plemenima, koji će mačeve prekovat u plugove, a koplja u srpove. Neće više narod dizat mača protiv naroda nit se više učiti ratovanju.“ (Iz 2, 4) Tu je još bitno nadodati da Gospodin neće uništiti suprotstavljene elemente kao u Iz 11, 6-8: „Vuk će prebivati s jagnjetom, ris ležati s kozličem, tele i lavić zajedno će pásti, a djetesce njih će voditi“. Krava i medvjedica zajedno će pásti, a mladunčad njihova skupa će ležati, lav će jesti slamu k'o govedo. Nad rupom gujinom igrati će se dojenče, sisanče će ruku zavláčiti u leglo zmijinjine.“, nego će oni ostvariti suradnju i suživot.⁵³

2.3. Sveti rat – pojam i postojanje u Svetom Pismu

Poruka o ratu u Starom zavjetu stavlja se u šire teološke okvire te ih se ne bi smjelo izgubiti tokom interpretacije tog neugodnog biblijskog fenomena. U tim okvirima zahvaća se cijela biblijska problematika o ratu. Ti okviri mogu se označiti pojmovima borbe između zla i dobra, ljubavi i mržnje, istine i laži. To bi u najširem smislu predstavljalo teološki govor o ratu u Bibliji. Također se u interpretaciji ne smije zapostaviti ni povijesnost objave, povijesne okolnosti ni mentalitet toga vremena i konkretnih skupina ljudi.⁵⁴

2.3.1. Pojam svetoga rata

Riječ je o svetom ratu ili Jahvinom ratu. Sama sintagma 'sveti rat' je nastala spajanjem riječi 'rat' s hebrejskim glagolom *qdš* što znači svet. Tu sintagmu nalazimo u JI 4, 9: „Razglasite ovo među narodima! Posvetite se za rat! Dižite junake! Naprijed, navalite svi

⁵² Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 209

⁵³ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 210

⁵⁴ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 192.

ratnici!" i u Mih 3, 5: "Ovako govori Jahve protiv proroka koji narod moj zavode: 'Ako imaju zalogaj u zubima, proglašuju: 'Mir!' Ali protiv onoga koji im ništa ne stavlja u usta navještaju sveti rat.'" Hebrejski tekst u originalu sadrži glagol *qdš* koji je oba slučaja stavljen u hebrejskom glagolskom obliku *piela*. *Piel* u hebrejskom ima faktitivno značenje, a ponekad i kauzativno. Glagol ima u sebi oznaku svetoga koja se odnosi na rat.

Riječ 'institucija' upućuje nas na to da je riječ o nekom trajnom sredstvu obrane i o vojnoj organizaciji koja je bila neophodna. Riječ 'svet' se primarno odnosila na Boga koji je kod Izaije opisan kao tri put svet (Iz 6, 3). Izaiji se Bog objavio u hramu kao veličanstveni kralj koje je označen kao *qadoš* i njegova težina – *qabod* ispunja svu zemlju. Riječ *qabod* označava slavu ili težinu, a *qadoš* označava izvanrednu Jahvinu prisutnost. Te dvije značajke ulaze u sintagmu 'sveti rat'. Budući da se rat označava kao svet, onda ga možemo dovesti u vezu s riječi *qadoš* i s *qabod*. Time se želi reći da je Bog Jahve prisutan u određenom povijesnom događanju i da to nije izvan njegovog područja djelovanja. Rat se u Bibliji promatra kao jedna nužna i potrebna pojava o kojoj sam Bog, a i narod moraju ozbiljno voditi brigu. Od samih početaka rat se uključivao u interpretaciju biblijske hermeneutike jer je rat predstavljao izvorno mjesto iskustva Jahvine opredijeljenosti za pravdu na jedan konkretan način. Iskustva takvog Boga koji se zauzima za pravdu i pravo na ratnički način predstavljaju prva vjerska iskustva Izraelskog naroda.⁵⁵

2.3.2. Opis institucije svetog rata

Mnogi biblijski tekstovi Jahvinu djelatnost opisuju kao ratničku. Jahvina ratnička djelatnost je mnogo puta bila presudan čimbenik izraelske pobjede u ratu. U Izl 15, 3 Jahve se opisuje kao ratnik: "Jahve je ratnik hrabar, Jahve je ime njegovo!" U Br 21, 14 imamo 'knjigu Jahvinih vojni'. Jahve se često prikazuje na čelu izraelskih četa. Ne samo da je Jahve pokretač vojnih pohoda, nego jamči i tvori svaku izraelsku pobjedu te tako očituje svoju veliku moć. Jahvino djelovanje u boju se opisuje kao silno, moćno i slikovito. U Mojsijevoj (Izl 15, 1-21) i Habakukovoj pjesmi (Hab 3) jasno vidimo da su povijesne izraelske bitke prikazane kao sukob između Boga Jahve i snaga nereda u cijelom svemiru. Izvorna pobjeda Boga Jahve nad zlim silama osiguravala je ne samo prirodni, nego i uredni politički poredak.

Sveti rat kao takav ima svoju shemu. Prvo i osnovno djelo jest postavljanje pitanja Jahvi preko proroka jer je Jahve onaj koji ima glavnu riječ u svakom ratu Izreala, iako i sami

⁵⁵ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 192.-194.

Izraelci imaju svoje zapovjednike. Sveti rat nije običan rat, već se smatra bogoštovnim, liturgijskim, činom. Imamo svećenike koji prinose žrtve, obredno čišćenje zbog prisutnosti Boga Jahve u četama hrabrih vojnika, poklici su liturgijski u kojima se već izražava sigurnost u pobjedu prije nego je ostvarena. Jahve je onaj koji unaprijed pobjeđuje neprijatelja, prije nego je Izrael išta učinio, pa stoga i pobjeda i plijen barem djelomično pripadaju Jahvi⁵⁶.

Izraelci su u svakoj borbi uočavali nazočnost Božje snage te su mu pridijevali ratničke pridjeve. Rani izraelski pjesnici vjerovali su da se prikazivanjem Boga kao ratnika mogu sačuvati od svih prijetnji. Poimanjem Boga kao ratnika označene su i borbe na razini povijesti, borbe između Izraela i neprijatelja u njegovom okruženju. Izraelski narod je bio silno uvjeren da je Bog ratnik na njihovoj strani i za njihovu stvar, dok su sebi za te pobjede pripisivali male ili nikakve zasluge. Institucija svetog rata imala je svoje uporište i u nekim svetištima te u obrednim praksama. U slučaju opasnosti od rata pripadnici različitih plemena bi se okupljali i oni tako okupljeni nazivali bi se *am Yhwh* što bi značilo 'narod Jahvin' ili bi se nazivali *am ha elohim* što bi značilo 'narod Božji'.

Poziv u rat bi ih podsjećao da su zajednica. Zajednica koja se okupila morala je biti obredno čista jer je sam Jahve bio među njima. Uz to su se prinobile žrtve (1 Sam 7, 9) te se blagoslivljalo oružje (1 Sam 21, 6; 2 Sam 1, 21) za rat. Važna stavka prije rata bila je upit Boga o ishodu preko proroka (Suci 20, 23; 1 Sam 30, 4). Nakon svih obreda sam Jahve bi stao na čelo izraelskih postrojbi (Pnz 20, 4) ili bi na čelo postavili Kovčeg saveza koji bi predstavljao Jahvinu nazočnost (Još 3, 11) među njima. Nakon toga bi se stvorile sve pretpostavke i uvjeti za izraelsku pobjedu u ratu. Ti ratovi bili su *milhamot Yhwh* ili 'Jahvini ratovi' (1 Sam 18, 17), a neprijatelji su se nazivali *oyebe Yhwh* ili 'neprijatelji Jahvini' (Suci 5, 31).

Jahve je kročio u boj, a Izrael se ohrabrivao da se nije potrebno bojati neprijateljskih četa te da treba imati povjerenja u Jahvu jer on vodi rat. Gospod je unosio zbrku među neprijateljske redove, a nekad bi među neprijateljima izazvao toliku pomutnju da bi se neprijatelji sami među sobom pobili. Izraelci su znali u boju ispuštati razne krikove i buku da bi prepali i obeshrabrili neprijatelje (Još 6, 5; Suci 7, 20). Jahve ratnik je predavao neprijatelje u ruke Izraelaca te se tako pokazivao moćnim i pokazivao je da on vodi cijeli pothvat.⁵⁷

⁵⁶ Usp. Celestin Tomić, *Izlazak. Knjige: Izlazak, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon*, str. 152

⁵⁷ Usp. Božo Lujčić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 195.-196.

3. Isus Krist u odnosu na Boga ratnika

Židovi su se u svom iščekivanju Mesije nadali dolasku političkog Mesije, očekivali su Mesiju koji će donijeti izbavljenje od rimske vlasti i ponovno uspostaviti izraelsko kraljevstvo putem nasilne revolucije. S Isusom Kristom započinje Novi zavjet upravo zato jer Isus donosi novost nenasilne revolucije. On kao Božji Sin treba uspostaviti drugačiju vrstu kraljevstva, donijeti posvemašnji mir na Zemlju i sakupiti sve ljude svijeta. Gledajući Kristov život možemo olako zaključiti da on nema velike veze s Bogom Starog zavjeta te su zbog takvih zaključaka neki kroz povijest donosili radikalne mjere ukidajući Stari zavjet pa čak i neke dijelove Novog zavjeta koji su bili previše 'židovski'.

Na umu nam prvo treba biti činjenica da je sam Isus Krist Židov i da je kao Židov nositelj židovskih vrijednosti koje duboko cijeni, vrši zakon i poštuje propise. Isus je ukorijenjen u židovski mentalitet, ali se protivi nekim odredbama od ljudi nametnutima i licemjerju vođa. Možemo reći da je kod većeg dijela Židova Isus uzrokovao razočaranje zbog njihove krive percepcije Mesije kojeg su zamišljali kao onoga koji u sebi sadrži tri bitne dimenzije: proroka, svećenika i kralja. Te tri dimenzije su vrlo značajne, jer u sebi sadržavaju razvoj duhovnih preobrazbi u Starom zavjetu. Prorok, svećenik i kralj su bile tri značajne osobe koje su davale smjer puta u budućnost. U te tri institucije stopila se institucija svetog rata koja je bitno prožimala sve tri mesijanske institucije.⁵⁸ Budući da Isus te značajke po mnogima nije ispunjavao, nije bio pravi Mesija za mnoge Židove.

Isus svoj javni nastup započinje pozivom na obraćenje te donosi dvije velike novosti koje kod proroka nisu prisutne, a to su govor o kraljevstvu Božjem i Radosna vijest, tj. Evandjelje. Isus, na tragu proroka, smatra da je promjena situacije naspram zla moguća promjenom svojih vlastitih stavova. Suprotstavljanje zlu je uključivalo prvo borbu protiv samoga sebe, razračunavanje s vlastitim zlom i u tom smislu se može reći da je najveći ratnik onaj koji pokori svoje mane i strasti pa na tom tragu možemo Isusa smatrati najvećim Božjim ratnikom i vojskovođom koji je donio novu i učinkovitiju ratnu taktiku borbe protiv zla i neprijatelja.

Kraljevstvo Božje je u središtu Isusova navještaja koju Isus povezuje sa Starim zavjetom. Ta tema u sebi spaja elemente o Bogu koji je pastir i vođa svoga naroda, o Bogu ratniku i vojskovođi. Na taj način se izriče Božja briga za svoj narod, njegovo vođenje

⁵⁸ Usp. Božo Lujčić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 210-211

povijesti u kojoj važno mjesto zauzimaju upravo ratovi koji su u ljudskoj povijesti neizbježni. Isus o kraljevstvu Božjem uvijek govori kroz prispodobe uspoređujući ga s određenim stvarima. To kraljevstvo koje Isus predstavlja je često paradoksalno: blizu je ali nedohvatljivo, već je ostvareno, ali opet nije. Isus pokazuje jednu veliku širinu s obzirom na mogućnost sudjelovanja u kraljevstvu Božjem. U stvaranju tog kraljevstva nema uporabe nikakve sile. Naglašava se vladavina 'odozdo' jer se tako stavlja naglasak na Božji ulazak u ljudski svijet. Dolazak Isusa u naš svijet daje završnu preobrazbu iskustvu Boga ratnika. Zauzimanje za čovjeka koje se susreće u ratu sad se na savršeniji način pokazuje kod Isusa. Nekada je Božje zauzimanje za narod imalo negativne posljedice za neprijatelja, a sada je to drugačije kod Isusa jer on nudi i neprijatelju da se spasi i povjeruje. Bog želi pokazati u Isusu da je sada njegov odnos prema svijetu izuzet od svake sile i prisile.⁵⁹

3.1. Božanska i ljudska vladavina

Zemaljski vladari su označeni kao oni koji se smatraju vođama naroda, a drugi se opet smatraju „velikima“. Način na koji oni izvršavaju vlast pokazuje pravac odozgo prema dolje. Njihov način vlasti je podvrgavanje, gospodarenje, represija i strah. Veličina im je u tome što ih se podanici boje i vladavina im je prividna. Ovdje možemo nazrijeti logiku Božje vladavine koja je istinska vladavina među ljudima, ne nad ljudima jer vladavina nad ljudima nužno vodi do gaženja dostojanstva čovjeka, gaženja slobode i prava. Takva logika nenasilja iznosi Božji stav Boga prema čovjeku.

Kada Petar udara vojnika mačem Isus liječi ranjenog vojnika (Mt 26,52-54) i daje do znanja Petru da iza toga stava stoji sam Bog. Korištenje sile izaziva i drugu stranu na uporabu sile te tako nastaje začarani krug nasilja. Krug treba prekinuti nenasilnim činom. Bog zasigurno ima tu moć da se obračuna sa zlom u svijetu i s onima koji ga čine, ali bi to moglo narušiti čovjeka i njegov svijet pa se s toga poseže za drugačijom taktikom. Isus najradikalnije izriče Božji stav u Govoru na gori (Mt 5, 38-47) gdje jasno govori kako treba ljubiti neprijatelja i strpljivo podnositi svo zlo i nepravdu. Mržnja je u potpunosti isključena kao Božji stav prema čovjeku kakav god čovjek bio.⁶⁰ Isus se do kraja solidarizira s onima koji trpe zbog svoje čovječnosti, a ta se solidarnost na najradikalniji način pokazuje u Isusovoj mucu.

⁵⁹ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 211-213

⁶⁰ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 213.-215.

3.2. Isusovi 'nasilni' čini

Kao Isusovi čini nasilja najčešće se spominju dva događaja: tjeranje trgovaca iz hrama (Mt 21, 12-17; Lk 19, 45-48; Mk 12, 15-19; Iv 2, 13-18) i proklinjanje smokve (Mk 11, 12-14. 20-25; Mt 21, 18-22). Zapravo, ova dva čina ne predstavljaju Isusovu nasilnu narav nego pokazuju neke proročke geste kojima Isus nastoji obratiti druge. Nasilni govor u Isusovim prisposodobama ima pedagoški, a ne dogmatski karakter.⁶¹ Ta djela koja je Isus činio čine se nespojiva s Isusom kao propovjednikom mira i nenasilja.

O izgonu trgovaca iz hrama izvještavaju sva četiri evanđelja i svaki evanđelist različito piše o tom događaju. Kod evanđelista sinoptika Isus se služi riječju, a kod Ivana se služi bičem. Isus se služi bičem za ljude i životinje. Jedno od tumačenja je da Isus bičem koji je pastirski alat tjera životinje i tako čini da trgovci izađu za njima zabrinuti za svoju stoku. Neki smatraju da su evanđelisti namjerno pretjerali jer je za vrijeme Pashe u hramu bilo mnoštvo trgovaca, kupaca, mjenjača i raznih životinja i taj izgon bi bilo teško izvesti. U hramu su bili i dežurni redari koji to ne bi dopustili, a i rimski vojnici su bili blizu. Isus svojim činom izгона iz hrama objavljuje da je dan Gospodnji započeo s njegovih javnim nastupom. Ivan stoga taj čin stavlja na početak evanđelja za razliku od sinoptika. Izgoneći prodavače i životinje iz hrama Isus objavljuje svoj identitet Mesije. Isusov prijekor da su od doma molitve napravili pećinu razbojničku veže se uz proroka Jeremiju (Jr 7, 11) koji kori narod da se ponašaju jedni prema drugima kao razbojnici, a onda dolaze u hram. U ljudima je problem koji hram zloporabljuju, ne u hramu. Kad Jeremija govori o hramu kao razbojničkoj pećini onda poziva na obraćenje. Snaga Isusovih riječi nije u nasilnoj gesti nego u istini koju priznaju prodavači u hramu.⁶²

Događaj sa smokvom nalazimo kod Mateja i Marka. Isusov čin proklinjanja smokve čini se potpuno besmislenim i nerazumnim tim više što tada nije bilo vrijeme smokava. Vjerojatno se ovdje ne radi o kažnjavanju smokve već ova gesta ima proročku pozadinu. Veže se uz proroka Miheja (Mih 7, 1-2) koji također ne nalazi smokve i grožđe koje služi kao usporedba za nenalaženje nekih bitnih ljudskih karakteristika. Isus tim činom od učenika traži

⁶¹ Usp. Božidar Mrakovčić, *Isus i nasilje. Problem tumačenja nekih Isusovih dijela i riječi, Riječki teološki časopis*“, Vol. 32, no.2, 2008., str. 393

⁶² Usp. Božidar Mrakovčić, *Isus i nasilje. Problem tumačenja nekih Isusovih dijela i riječi*, str. 396-399

vjeru, plod vjere. Tko nema vjere taj je neplodan. Isus ukazuje na važnost vjere i destruktivne posljedice neimanja vjere.⁶³

3.3. Isusova novost

Isus Krist je svojim utjelovljenjem okrenuo novu stranicu svjetske povijesti donoseći revolucionarnu novost u odnosu prema Bogu i prema čovjeku, a na poseban način prema neprijateljima: "Čuli ste da je rečeno: ljubi svoga bližnjega, a mrzi neprijatelja. A ja vam kažem: Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone." (Mt 5, 43). Isus se ne zadržava samo na deklarativnim stavovima već ti stavovi postaju njegov životni stil. On na se preuzima zlo kao sudbinu ljudi i tako u svojoj vlastitoj muci i trpljenju razara pogubnu moć zla. Isus prekida začarani krug zla činjenjem dobra. Iznenadujuća je činjenica da je Isus zapravo vrlo solidaran s grešnicima i onima koji čine zlo te njihovo zlo čini svojim zlom i daruje im svoju ljubav. Silaskom na Zemlju među ljude Isus je prihvatio ljudsku sudbinu te ušao u borbu protiv zla baš kako je to i Jahve činio u svetom ratu, ali ne uništavajući neprijatelja nego obraćajući ga. Gdje god je čovjek ugrožen ili pogažen tu je prisutan Isus. Isus nije pripadnik nijedne ideološke struje, nije političan, ne brani pojedine skupine ljudi nego brani dostojanstvo i čast čovjeka koji je vrhunsko Božje djelo stvaranja i upravo se u tome vidi Isusova revolucionarna novost gdje Isus nadilazi sve moguće podjele i zauzima se za suštinskog čovjeka, čovjeka kakav jest.⁶⁴

⁶³ Usp. Božidar Mrakovčić, *Isus i nasilje. Problem tumačenja nekih Isusovih dijela i riječi*, str. 399-400

⁶⁴ Usp. Božo Lujić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata*, str. 216.

Zaključak

Govor o Bogu uvijek je tepanje, jer naše riječi nisu ni približno dostatne da bi opisale Stvoritelja svijeta, naš um nije ni približno snažan da bi mogao shvatiti mnoga otajstva, a naše je biće najčešće prekrhko da bi vidjelo Boga licem u lice i preživjelo. U našoj nedostatnosti, okrećemo se uspoređivanju Boga sa stvarima koje su nam važne i poznate. Tako su i Izraelci Boga počeli opisivati i doživljavati kao ratnika, snažnog vojnika i vojskovođu koji pomaže onima koji ga se boje. Boga doživjeti kao ratnika čovjeku prije dvije i više tisuća godina nije bilo tako teško, za razliku od modernog čovjeka, za razliku od nas koji rat uvijek gledamo u negativnom svjetlu. Ukoliko na rat gledamo kao na fizički obračun između dviju ili više nacija, skupina ljudi, u kojoj gine velik broj ljudi i nastaje velika šteta, onda nam on kao takav i nije privlačan ni poželjan.

Međutim, Sveto Pismo uvijek ima barem dva načina tumačenja: doslovno i alegorijsko. Ukoliko govor o ratu shvatimo kao unutarnju bitku, bitku u srži našega bića o čijem ishodu ovisi naša vječna sreća, otvorit će nam se oči i bit ćemo sposobni iz ratnih dijelova izvući mnoge pouke za naš život. Kad Ps 137, 9 kaže: "Blažen koji zgrabi i smrskao o stijenu tvoju dojenčad!", ne moramo se afektivno srušiti od skandala i sablazni, nego pogledajmo dojenčad kao stvar u začetku i shvatimo da smo zaista blaženi kad grijeha i loše navike odmah u početku srežemo. Kako kaže stara latinska poslovice, *principiis obsta*, odnosno, potrebno je protiviti se počecima. S druge strane, ne smijemo zanemariti ni doslovno tumačenje, povijesne dijelove Svetoga Pisma, a posebno ne smijemo početi tumačiti Isusove zapovijedi i čine kao da se nikad nisu dogodili.

Može li se iz govora o Bogu ratniku nešto izvući što bi koristilo u daljnjem životu? Smatram da su to barem dvije stvari. Prva, kao što se Bog zauzima za Izraela, tako se zauzima i za nas, jer nas je otkupio krvlju svoga sina, Gospodina našega Isusa Krista, te nas brani i štiti kao lavica. Stoga je druga, bitna, stvar ne gubiti pouzdanje u Boga već mu se povjeriti u svakoj prilici i neprilici, jer on je Bog naš koji nas ljubi i želi da budemo s njime u vječnosti. Bog nam ruku pruža, kao u Michelangelovom *Stvaranju Adama*, a na nama je da posegnemo i nju primimo i vječni život dobijemo.

LITERATURA

1. BILIĆ Niko, Spasonosna Božja pobjeda, u: M. Nikić - M. Marjanović, *Religije i nasilje. Zbornik radova interdisciplinarnog i interkonfesionalnog simpozija održanog u Zagrebu 17. listopada 2014.*, Zagreb, 2015.
2. CAESARIUS of Arles, *Sermons, Volume 2 (81–186)*, CUA Press, 1964
3. DEISLER Alfon, *Psalmi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009
4. LUJIĆ Božo, „Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi, Biblijska interpretacija rata“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 3., No. 2-3 (10-11), 1994
5. MADL Helmut, *Ako budete čuvali Saveze. Jošua – Suci – Ruta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
6. MRAKOVČIĆ Božidar, „Isus i nasilje. Problem tumačenja nekih Isusovih dijela i riječi“, *Riječki teološki časopis*, Vol. 32, no.2, 2008.
7. TANJIĆ Žarko, PETRUŠIĆ Bruno, „Nasilje u Bibliji i dramatska teologija“, *Obnovljeni život*, Vol 68, No 1, 2013.
8. TOMAŠEVIĆ Darko, „Bog nasilja u Starom zavjetu. Rat i ratne ideologije u Starom zavjetu, *Riječki teološki časopis*, Vol. 50., No. 2., 2017.
9. TOMIĆ Celestin, *Izlazak. Knjige: Izlazak, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb, 1979.
10. TOMIĆ Celestin, *Psalmi. Kratak uvod i komentar*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb, 1973.
11. TOMIĆ Celestin, *U zemlju obećanja. Knjige: Jošua, Suci i Ruta*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb, 1980.
12. TOMIĆ Celestin, *Vrijeme iščekivanja. Knjige: Prva i Druga o Makabercima, Tobija, Judita, Estera, Propovjednik, Sirah, Knjiga Mudrosti, Danijel, Baruh*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb, 1989.
13. <http://amdg.eu/2015/03/josua-ratnik-izl-17/> (08. 04. 2020.)
14. Jeruzalemska Biblija, Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jerusalem“ Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014

15. Papinska biblijska komisija, *Nadahnuće i istina Svetoga Pisma – Riječ koja dolazi od Boga i govori o Bogu da spasi svijet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Izrael – ratnički narod	2
1.1. Bog ratnik u psalmima 91, 144 i 18	2
1.2. Čudesne pobjede po Božjoj intervenciji	5
1.2.1. Mojsijeve pobjede nad Egipćanima i Amalećanima	5
1.2.2. Jošua i osvajanje Jerihona	7
1.2.3. Suci kao ratnici.....	8
1.2.4. Samuelova čudesna pobjeda nad Filistejcima	10
1.2.5. Davidova pobjeda nad Golijatom.....	11
1.2.6. Ilija i pomor asirske vojske	12
1.2.7. Jošafatova pjesma pobjeđuje Moapce, Amonce i Meunjane	13
1.2.8. Juditino lukavstvo spašava Betuliju	14
1.2.9. Junački podvizi Makabejaca	15
1.3. Narod koji se ne srami svojih poraza	16
2. Problem herema i općenito nasilja u Svetom Pismu	18
2.1. Varanje i proračunatost kao ratna taktika.....	22
2.2. Rat kao jamac mira	23
2.3. Sveti rat – pojam i postojanje u Svetom Pismu.....	25
2.3.1. Pojam svetoga rata	25
2.3.2. Opis institucije svetog rata	26
3. Isus Krist u odnosu na Boga ratnika	28
3.1. Božanska i ljudska vladavina	29
3.2. Isusovi 'nasilni' čini	30
3.3. Isusova novost.....	31
Zaključak.....	32
LITERATURA.....	33